

Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava

Facultatea de Istorie și Geografie

REZUMAT
TEZĂ DE DOCTORAT

DOMENIUL ISTORIE

**Valorificarea fondurilor documentare din Bucovina:
colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național
„Ștefan cel Mare” Suceava**

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. habil. Olimpia MITRIC

Doctorand:

Corina V. DOMINTE

Suceava

2024

CUPRINSUL REZUMATULUI

Cuprinsul tezei de doctorat	4
Cuvinte cheie. Lista abrevierilor din rezumat	8
Introducere, ipoteze de lucru, obiectivele tezei	9
Metodologia cercetării și noutatea științifică a tezei	12
Prezentarea sintetică a capitolelor tezei de doctorat	15
Capitolul I. Considerații referitoare la organizarea și valorificarea fondurilor documentare din Bucovina, cu privire specială asupra bibliotecilor școlare	15
Capitolul II. Repere istorice în evoluția bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava (1860-1989)	18
Capitolul III. Colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava. Prezentare sistematică	22
Considerații finale	25
Bibliografie selectivă	29

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

Abrevieri	7
Introducere	9
CAPITOLUL I	
Considerații referitoare la organizarea și valorificarea fondurilor documentare din Bucovina, cu privire specială asupra bibliotecilor școlare	23
1.1. Constituirea fondurilor documentare din Bucovina	23
1.2. Contribuții la valorificarea științifică a fondurilor documentare din Bucovina	26
1.3. Privire asupra legislației de bibliotecă din perioada 1775-1989	27
1.3.1. Legislația austriacă de bibliotecă (1775-1918)	28
1.3.1.1. Constituirea și dezvoltarea bibliotecilor liceale din Imperiul Austriac	31
1.3.1.2. Organizarea colecțiilor de cărți din bibliotecile austriece	33
1.3.1.3. Utilizarea bibliotecilor din Imperiul Austriac	34
1.3.1.4. Conservarea colecțiilor de cărți în bibliotecile Imperiului Austriac	35
1.3.2. Legislația românească de bibliotecă în perioada regală (1918-1947)	36
1.3.3. Legislația românească de bibliotecă în perioada comunistă (1948-1989)	37
1.4. Privire asupra bibliotecilor din învățământul secundar din Bucovina	40
1.4.1. Biblioteca Gimnaziului Superior de Stat I din Cernăuți (1820-1918)	41
1.4.2. Biblioteca Școlii Reale Superioare Greco-orientale din Cernăuți (1863-1918). Studiu de caz	44
1.4.2.1. Biblioteca profesorilor (1863-1918)	45
1.4.2.2. Biblioteca elevilor (1863-1918)	48
1.4.2.3. „Lădița școlii” sau biblioteca cu manuale școlare în perioada imperială	49
1.4.3. Biblioteca Gimnaziului Superior de Stat din Rădăuți (1872-1918)	50
CAPITOLUL II	
Repere istorice în evoluția bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava (1860-1989)	53
2.1. Întemeierea bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava	53
2.1.1. Fundarea bibliotecii profesorilor (1860)	53
2.1.2. Întemeierea bibliotecii cu cărți românești (1860)	56
2.1.3. Organizarea bibliotecii elevilor (1865)	58
2.1.4. Înființarea bibliotecii <i>pauperum</i> (1884)	61
2.1.5. Crearea bibliotecii cercetașilor (1929)	65
2.2. Bibliotecari și custozii ai bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava	67
2.2.1. Bibliotecari și custozii în perioada imperială (1860-1918)	68
2.2.1.1. Bibliotecarii și custozii bibliotecii profesorilor (1860-1918)	68
2.2.1.2. Custozii bibliotecii elevilor (1865-1918)	74
2.2.1.3. Custozii bibliotecii „Lădița școlii” (1884-1918)	76
2.2.2. Bibliotecari și custozii în perioada regală (1918-1947)	77
2.2.2.1. Bibliotecarii și custozii bibliotecii profesorilor (1918-1947)	78
2.2.2.2. Custozii bibliotecii elevilor și ai bibliotecii <i>pauperum</i> (1918-1947)	87
2.2.3. Bibliotecari în perioada comunistă (1948-1989)	90
2.3. Utilizatorii bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava	92
2.3.1. Utilizatorii bibliotecii în perioada imperială (1860-1918)	93
2.3.2. Utilizatorii bibliotecii în perioada regală (1918-1947)	94
2.3.3. Utilizatorii bibliotecii în perioada comunistă (1948-1989)	99
2.4. Dezvoltarea colecțiilor bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava	101
2.4.1. Dezvoltarea colecțiilor în perioada imperială (1860-1918)	102
2.4.1.1. Achiziții (1860-1918)	102

2.4.1.2.	Donații (1860-1918)	105
2.4.2.	Dezvoltarea colecțiilor în perioada regală (1918-1947)	110
2.4.2.1.	Achiziții (1918-1947)	111
2.4.2.2.	Donații (1918-1947)	122
2.4.3.	Dezvoltarea colecțiilor în anii comunismului (1948-1989)	131
2.5.	Organizarea și funcționarea bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava	134
2.5.1.	Spațiul de depozitare al cărților	135
2.5.2.	Clasificarea documentelor	137
2.5.3.	Inventarierea documentelor	139
2.5.4.	Privire asupra funcționării bibliotecii	143
2.6.	Finanțarea bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava	148
2.6.1.	Finanțarea bibliotecii în perioada imperială (1860-1918)	150
2.6.1.1.	Finanțare bugetară (1860-1918)	150
2.6.1.2.	Finanțare extrabugetară (1860-1918)	152
2.6.2.	Finanțarea bibliotecii în perioada regală (1918-1947)	155
2.6.2.1.	Finanțare bugetară (1918-1947)	156
2.6.2.2.	Finanțare extrabugetară (1918-1947)	164
2.6.3.	Finanțarea bibliotecii în perioada comunistă (1948-1989)	166
2.6.3.1.	Finanțare bugetară (1948-1989)	166
2.6.3.2.	Finanțare extrabugetară (1948-1989)	169
2.7.	Momente de criză în evoluția bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava	170
2.7.1.	Biblioteca liceului în Primul Război Mondial	171
2.7.2.	Biblioteca liceului în Al Doilea Război Mondial	172
2.7.3.	Fenomenul cenzurii în biblioteca liceului (1860-1989)	173
2.7.3.1.	Restricțiile impuse bibliotecii liceului în perioada imperială (1860-1918)	174
2.7.3.2.	Cenzura bibliotecii liceului în perioada regală (1918-1947)	177
2.7.3.3.	Epurarea cărților din biblioteca liceului în perioada comunistă (1948-1989) ...	184
CAPITOLUL III		
Colecțiile speciale din Biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava.		
	Prezentare sistematică	193
3.1.	Clasa CZU 0 Generalități. Știință și cunoaștere. Organizare. Informare. Documentare. Biblioteconomie. Instituții. Publicații	196
3.1.1.	Reprezentarea clasei CZU 0 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	196
3.1.2.	Constituirea colecției cu cărți din clasa CZU 0	196
3.1.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu cărți din clasa CZU 0	197
3.1.2.2.	Creșterea prin donație a colecției cu cărți din clasa CZU 0	197
3.1.3.	Cărți bibliofile românești și străine în clasa CZU 0	198
3.1.3.1.	Periodice vechi românești și străine în clasa CZU 0 (1849-1913)	200
3.1.4.	Privire asupra planului de învățământ pentru disciplina stenografie și a manualelor școlare aferente	204
3.2.	Clasa CZU 1 Filosofie. Psihologie	206
3.2.1.	Reprezentarea clasei CZU 1 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	206
3.2.2.	Constituirea colecției cu cărți din domeniul științelor socio-umane	207
3.2.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări de filosofie și psihologie	207
3.2.2.2.	Creșterea prin donație a colecției cu studii din domeniul științelor socio-umane	208
3.2.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul științelor socio-umane	209
3.2.3.1.	Cărți vechi străine de filosofie (1793, 1800)	212
3.2.3.2.	Cărți de filosofie și de psihologie cu dedicații autografe	212
3.2.4.	Privire asupra planului de învățământ pentru disciplinele socio-umane și a manualelor școlare de logică și de psihologie	214
3.3.	Clasa CZU. 2 Religie. Teologie	219
3.3.1.	Reprezentarea clasei CZU 2 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	219
3.3.2.	Constituirea colecției cu cărți de religie și de teologie	220

3.3.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări de religie și de teologie	220
3.3.2.2.	Creșterea prin donație a colecției cu volume de religie și de teologie	221
3.3.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul religiei și al teologiei	221
3.3.3.1.	Cărți vechi românești de religie (1828)	223
3.3.3.2.	Periodice vechi românești de religie (1868-1914)	223
3.3.3.3.	Cărți de religie și de teologie cu dedicații autografe	225
3.3.4.	Privire asupra planului de învățământ pentru disciplina religie și a manualelor școlare afereente	227
3.4.	Clasa CZU 3 Științe sociale	230
3.4.1.	Reprezentarea clasei CZU 3 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	230
3.4.2.	Constituirea colecției cu lucrări din domeniul științelor sociale	231
3.4.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări de științe sociale	231
3.4.2.2.	Creșterea prin donație a colecției volumelor de științe sociale	232
3.4.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul științelor sociale	233
3.4.3.1.	Carte vechi străină de științe sociale (1787, 1789)	234
3.4.3.2.	Periodice vechi românești din domeniul științelor sociale (1871-1918)	235
3.4.3.3.	Cărți de științe sociale cu dedicații autografe	236
3.4.4.	Privire asupra cărților didactice din domeniul științelor sociale	238
3.5.	Clasa CZU 5 Matematică și științe naturale	239
3.5.1.	Reprezentarea clasei CZU 5 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	239
3.5.2.	Constituirea colecției cu lucrări de matematică și de științe naturale	239
3.5.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări de matematică și de științe naturale	240
3.5.2.2.	Creșterea prin donație a colecției volumelor de matematică și de științe naturale	241
3.5.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul matematicii și al științelor naturale	242
3.5.3.1.	Cărți vechi străine de matematică și de științe naturale (1646-1788)	244
3.5.3.2.	Periodice vechi românești și străine de matematică și de științe naturale (1848-1915)	245
3.5.3.3.	Cărți de matematică și științe naturale cu dedicații autografe	248
3.5.4.	Privire asupra planului de învățământ pentru disciplinele matematică și științe naturale și a manualelor școlare aferente	249
3.6.	Clasa CZU 6 Științe aplicate. Medicină. Tehnică	256
3.6.1.	Reprezentarea clasei CZU 6 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	256
3.6.2.	Constituirea colecției cu lucrări din domeniul științelor aplicate, al medicinei și al tehnicii 3.6.2.1. Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări din domeniul științelor aplicate	257
3.6.2.2.	Creșterea prin donație a colecției volumelor din clasa CZU 6	258
3.6.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul științelor aplicate	259
3.6.3.1.	Periodice vechi străine din domeniul științelor aplicate (1844)	260
3.6.3.2.	Cărți de științe aplicate cu dedicații autografe	260
3.6.4.	Privire asupra manualelor școlare din domeniul științelor aplicate	261
3.7.	Clasa CZU 7 Artă. Recreere. Divertisment. Sport	262
3.7.1.	Reprezentarea clasei CZU 7 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	262
3.7.2.	Constituirea colecției cu lucrări din domeniul artei și al sportului	262
3.7.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări din domeniul artei și al sportului	263
3.7.2.2.	Creșterea prin donație a colecției volumelor de artă	264
3.7.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul artei	264
3.7.3.1.	Periodice vechi străine din domeniul artei (1844)	266
3.7.3.2.	Cărți de artă cu dedicații autografe	267
3.7.4.	Privire asupra planului de învățământ pentru disciplinele desen, muzică, gimnastică, îndeletniciri practice și asupra manualelor școlare aferente	268
3.8.	Clasa CZU 8 Limbi. Lingvistică. Literatură	273
3.8.1.	Reprezentarea clasei CZU 8 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	273
3.8.2.	Constituirea colecției cu cărți din domeniul filologiei	273

3.8.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări de filologie	274
3.8.2.2.	Creșterea prin donație a colecției volumelor de filologie	279
3.8.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul filologiei	281
3.8.3.1.	Cărți vechi românești și străine din domeniul filologiei (1581-1826)	284
3.8.3.2.	Periodice vechi românești și străine din domeniul filologiei (1843-1918)	291
3.8.3.3.	Cărți de filologie cu dedicații autografe	297
3.8.4.	Privire asupra planului de învățământ pentru disciplinele filologice și a manualelor școlare aferente	305
3.9.	Clasa CZU 9 Geografie. Biografie. Istorie	312
3.9.1.	Reprezentarea clasei CZU 9 în cadrul colecțiilor speciale din bibliotecă	312
3.9.2.	Constituirea colecției cu lucrări de istorie și geografie	313
3.9.2.1.	Dezvoltarea prin achiziție a colecției cu lucrări de istorie și geografie	314
3.9.2.2.	Creșterea prin donație a colecției volumelor de istorie și geografie	316
3.9.3.	Cărți bibliofile românești și străine din domeniul istoriei și al geografiei	318
3.9.3.1.	Cărți vechi românești și străine de istorie și geografie (sec. XVIII-1826)	321
3.9.3.2.	Periodice vechi românești și străine de istorie și geografie (1845-1916)	327
3.9.3.3.	Cărți de istorie și geografie cu dedicații autografe	329
3.9.4.	Privire asupra planului de învățământ pentru disciplinele istorie și geografie și a manualelor școlare aferente	332
	Concluzii	339
	Bibliografie	345
	Lista anexelor	375
	Lista tabelelor din text	376
	ANEXE	377
	Anexa nr. 1. Catalogul cărților și periodicelor vechi, românești și străine, din colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan Cel Mare” Suceava și facsimile	377
	Note privind alcătuirea catalogului	377
A.1.1	Catalogul cărților vechi românești (1794-1830)	378
A.1.2	Catalogul cărților vechi străine (1581-1800)	383
A.1.3	Catalogul periodicelor vechi românești (1844-1915)	407
A.1.4	Catalogul periodicelor vechi străine (1843-1870)	445
	Anexa nr. 2. Tabele statistice	452
	Anexa nr. 3. Reproduseri	487

CUVINTE CHEIE

Bucovina, Suceava, K.k. Gr-or. Obergymnasium in Suczawa, Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-oriental din Suceava, Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava, învățământ secundar, bibliotecă școlară, fond documentar, colecții speciale, valorificare științifică, legislație de bibliotecă, Clasificare Zecimală Universală, CZU, prezentare sistematică, carte veche românească, carte veche străină, periodic vechi românesc, periodic vechi străin, achiziție carte, donație, donatori, plan de învățământ, manuale școlare, fenomenul cenzurii, epurare bibliotecă

LISTA ABREVIERILOR DIN REZUMAT

Bt.O.	Buletinul Oficial
CCES	Consiliul Culturii și Educației Socialiste
CNSCM	Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava
CZU	Clasificarea Zecimală Universală
DEX	Dicționarul Explicativ al Limbii Române
EDL	European Digital Library Project
ENRICH	European Networking Resources and Information concerning Cultural Heritage
gr.-or.	griechisch-orientalische
gr.u.n.	griechisch und nicht uni<e>rten
HCM	Hotărârea Consiliului de Miniștri
IFLA	Federația Internațională a Asociațiilor de Bibliotecari
k.k.	der kaiserlich-königlichen
LSCM	Liceul „Ștefan cel Mare” Suceava
MONT	Mobilizarea și Organizarea Națională a Teritoriului
OE	Organisations-Entwurf für Gymnasial- und Realschule von Jahr 1849
RI	Registru Inventar
SJSAN	Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale
St.HCD	Decretul Comisiei Aulice de Studiu de pe lângă Cancelaria Imperială din Viena (Studien-Hof-Commissions-Decret)
TEL	The European Library
u.b.	unități de bibliotecă
UME	Decretul Ministerului Educației din Viena (Unterrichts-Ministerial-Erlaß)
UNESCO	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

INTRODUCERE, IPOTEZE DE LUCRU, OBIECTIVELE TEZEI

În anul 1775, partea de nord a Moldovei lui Ștefan cel Mare a fost anexată Imperiului Austriac, după încheierea războiului ruso-turc dintre anii 1768-1774. Numită Bucovina de noii guvernanți, în cei 144 de ani de ocupație provincia a fost supusă de austrieci unei colonizări masive, constituindu-se, în timp, într-un adevărat mozaic etnic și confesional. Schimbările importante produse în societate au afectat comunitatea românească majoritară, pe toate palierele: social, economic, cultural, politic, instituțional. Pentru păstrarea identității naționale în provincie, dezvoltarea învățământului în limba română devenise prioritară.

Organizarea sistemului de învățământ de stat austriac, stabilirea și rafinarea cadrului legislativ pentru bibliotecile din cadrul Monarhiei Habsburgice au creat premisele edificării de colecții de cărți pentru elevi și profesori în toate provinciile imperiului. În Bucovina, bibliotecile școlare s-au deschis pe rând, pe măsură ce gimnaziile primeau aprobarea imperială de funcționare și drept de publicitate¹. Prima bibliotecă școlară liceală a fost înființată în anul 1820, în Cernăuți, în primul institut de învățământ secundar bucovinean, Gimnaziul Superior de Stat I, fundat în anul 1808. Această colecție cu lucrări tipărite preponderent în limba germană a inclus, în anul 1861, biblioteca cu publicații românești organizată în anul 1857 în locațiile personale ale profesorului Aron Pumnul. Au trecut patru decenii până la întemeierea, în anul 1860, a celei de a doua biblioteci școlare, în Suceava, în primul liceu cu clase românești din Bucovina – Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-oriental din Suceava, devenit Colegiul Național „Ștefan cel Mare”².

În anul 1861, Bucovina obținea autonomia și devenea Ducat (Herzogtum Bukowina). Promulgarea noii constituții austriece, în decembrie 1867, a garantat, prin articolul 19, egalitatea în drepturi a națiunilor și a limbilor folosite în mod uzual în țară. Reorganizarea Imperiului Austro-Ungar pe principiul „egalei îndreptățiri a naționalităților”³ a creat condițiile organizării învățământului și în limbile materne (*utraquist*). Primele două clase românești au fost înființate în anul 1881 la Gimnaziul Superior Greco-oriental din Suceava. Divizionarele românești erau, însă, condamnate la dispariție, deschise fiind numai pentru gimnaziul inferior.

¹ Dreptul de a organiza examene finale și de a emite acte de studii.

² În decursul celor peste 160 de ani de existență, liceul sucevean a avut mai multe titulaturi: „Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-neunit din Suceava (K.k. Gr.n. uni<e>rten Ober-Gymnasium in Suczawa, 1860-1864), Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-oriental din Suceava (K.k. Gr.-or. Obergymnasium in Suczawa, din 29 noiembrie 1864), Liceul ortodox-oriental Suceava (toamna anului Marii Uniri, 1918), Liceul ortodox-oriental «Ștefan cel Mare» Suceava (ianuarie 1919), Liceul ortodox-oriental de băieți «Ștefan cel Mare» Suceava (1919), Liceul de băieți «Ștefan cel Mare» Suceava (1928), Liceul de băieți Suceava (1948), Școala medie de 10 ani de băieți Suceava (1954), Școala medie de băieți nr. 1 Suceava (1955), Școala medie mixtă nr. 1 Suceava (1956), Școala medie nr. 1 „Ștefan cel Mare” Suceava (din data de 12 aprilie 1957), Liceul «Ștefan cel Mare» Suceava (1968), Liceul de Matematică-Fizică «Ștefan cel Mare» Suceava (toamna anului 1976), Liceul Teoretic «Ștefan cel Mare» Suceava (1990), Colegiul Național «Ștefan cel Mare» Suceava (1999)”. Vezi: Dan Popescu, *Cuvânt-înainte*, în Corina Dominte, Rodica Belța, Bogdan Mihai Dranca, *Ctitori ai ethosului ștefanist. 160 de ani de învățământ preuniversitar de excelență la Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava. Dicționar*, Suceava, Editura Accent Print, 2023, p. V.

³ Gerald Stourzh, *Egala îndreptățire a națiunilor ca principiu constituțional (1848-1918)*, trad. de Iosif Marin Balog, Loránd Mádly, Nicolae Teșculă, în *Monarhia Habsburgică (1848-1918)*, vol. 3: *Problema națională*, ediție în limba română coordonată și îngrijită de Rudolf Gräf, Cluj-Napoca, Edit. Academia Română, Centrul de Studii Transilvane – Iași, Edit. Polirom, 2021, pp. 39-241.

Folosirea limbii române în predare în tot liceul a fost un deziderat atins abia la începutul secolului al XX-lea, în septembrie 1908, după aproape jumătate de veac de la semnarea, în anul 1860, a uricului de întemeiere a liceului sucevean.

La sfârșitul anului 1871, în Ducatul Bucovinei funcționau 11 biblioteci publice și private, conform situațiilor statistice publicate în perioada 1872-1874 de Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei și de Comisia Centrală de Statistică din Viena. Dintre acestea, trei erau biblioteci liceale, organizate în Gimnaziul Superior de Stat I din Cernăuți (1820), în Gimnaziul Superior Greco-oriental din Suceava (1860) și în Școala Reală Superioară Greco-orientală din Cernăuți (1863).⁴

Actualitatea problemei. Pentru biblioteci, marea provocare a mileniului al treilea este biblioteca virtuală, definită „biblioteca fără ziduri”, cu baze de date în care informațiile ocupă un spațiu foarte restrâns. Pentru ca informația să ajungă la utilizator, biblioteca virtuală necesită resurse multiple: materiale multimedia în format digital, rețea globală, instrumente de navigare, resurse umane cu pregătire transdisciplinară, suport financiar constant din partea autorităților pentru activitățile de digitizare. Timpul a demonstrat că informația salvată pe suporturi diferite – piatră, scoarță de copac sau miez de lemn, argilă, papirus, metal, os, piele, hârtie cu filigran – asigură existența cunoștințelor umane pe termen lung. Dacă aceste suporturi utilizate în scriere au trecut testul timpului, cele mai supuse degradărilor sunt lucrările tipărite pe hârtie obținută din celuloză din lemn, introdusă pe scară largă după anul 1840.⁵ Cele mai perisabile documente sunt colecțiile de periodice, pentru care digitizarea ar trebui să constituie o prioritate. Trecerea de la biblioteca tradițională, depozitară a cunoștințelor umane în format tipărit, la biblioteca electronică este, însă, un „proces lent și costisitor”, aflat la început de drum. Până la atingerea acestui deziderat, bibliotecile clasice vor coabita cu cele virtuale și în acest mileniu, afirmă specialiștii în domeniu.

Cărțile vechi românești și străine din biblioteci, manuscrise sau tipărite, și publicațiile periodice s-au aflat, de-a lungul timpului, în atenția cercetătorilor. Însă, aceștia s-au aplecat cu predilecție asupra colecțiilor speciale din bibliotecile publice și din cele universitare pe care le-au valorificat în lucrări monografice și în cataloage cu cărți bibliofile. Bibliotecile din sistemul de învățământ secundar românesc au fost cercetate tangențial. Despre acestea s-au publicat varii studii în periodice sau în monografiile instituțiilor în care funcționează. Studii științifice ample dedicate bibliotecilor școlare încă nu au fost identificate.

Lucrarea de față introduce în circuitul științific colecțiile speciale din biblioteca Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava, reconstituie aspecte esențiale din trecutul bibliotecii a cărei evoluție în timp se împletește cu cea a liceului, readuce în memoria colectivă personalități remarcabile din această parte a țării care au contribuit la organizarea și

⁴ Bukowinaer Handels- und Gewerbekammer, *Hauptbericht und Statistik über das Herzogthum Bukowina für die Periode vom Jahre 1862-1871*, Lemberg, Druck vom K. Piller, Selbstverlag der Handelskammer, 1872, pp. 396-397. Disponibil la: https://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ17203770X (Accesat la 09.06.2021).

⁵ Maria Boutic, Oana Florescu, Viorica Vasilache, Ion Sandu, *Aciditatea suportului celulozic al documentelor vechi*, în *Euroinvent International Workshop 12th edition: Scientific Inquiries through Elective Elaborations / Cercetări științifice prin elaborări elective*, editori Ioan Gabriel Sandu, Ion Sandu, Iași, Editura Pim, 2020, p. 34. Disponibil la: Workshop EUROINVENT 2020 (Accesat la 02.06.2024).

dezvoltarea fondului de carte: custozi, bibliotecari, donatori, profesori, absolvenți și elevi ai liceului, membri ai comunității locale.

Obiectul de studiu al lucrării este fondul documentar din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” din Suceava și potențialul acestuia de valorificare în cadrul cercetărilor științifice. Demersul contribuie, în primul rând, la cunoașterea istoriei Bucovinei și a societății moderne (în secolele XIX-XX) din perspectiva bibliotecilor școlare. În al doilea rând, introduce în circuitul științific colecțiile speciale teaurizate în biblioteca colegiului – 9.584 de volume care reprezintă oficin românești și europene din perioada 1581-1947, cărți vechi românești și străine, lucrări bibliofile, cărți cu însemnări manuscrise, cu dedicații autografe, cu ex-libris-uri. În al treilea rând, readuce în memoria colectivă custozi, bibliotecari, donatori, cu principalele lor contribuții la edificarea acestei colecții.

Contactul cu cartea veche teaurizată în colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava în decursul activității desfășurată de noi în instituție a generat de la început numeroase interogații. S-au conturat astfel următoarele **ipoteze de lucru**, pe care am încercat să le demonstrăm:

1. Pentru buna desfășurare a procesului instructiv-educativ în primul liceu cu clase românești din Bucovina – Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-oriental din Suceava, devenit Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava – a fost înființată o bibliotecă școlară care a răspuns nevoilor tuturor utilizatorilor, indiferent de rasă, religie, limbă sau cultură.

2. Colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava teaurizează lucrări bibliofile, cărți și periodice vechi, românești și străine de interes pentru mediul academic și pentru cunoașterea istoriei și a culturii Bucovinei.

Căutând răspunsuri la întrebările formulate și încercând să demonstrăm ipotezele de lucru, au fost trasate **obiectivele studiului**:

- să reconstitui evoluția în timp a colecțiilor speciale din biblioteca colegiului, reliefând cadrul juridic specific bibliotecilor din sistemul de învățământ secundar în diferite etape istorice, secțiile bibliotecii și specificul acestora, contribuția bibliotecarilor, a custozilor, a donatorilor la organizarea și dezvoltarea colecțiilor;
- să identific sursele de finanțare a bibliotecii, cărțile și periodicele vechi, românești și străine, donațiile și donatorii, momentele de criză din istoria bibliotecii și modul în care au afectat colecțiile speciale teaurizate;
- să deslușesc însemnări manuscrise, dedicații autografe sau ex-libris-uri (timbru sec, ștampile), în vederea decelării circulației cărților și a modului în care acestea au intrat în colecțiile bibliotecii;
- să compar cărțile vechi românești și străine din biblioteca colegiului cu cărțile din aceeași ediție descrise în cataloagele publicate, reliefând diferențele;
- să evidențiez cărțile și periodicele vechi, românești și străine, lucrările cu dedicații autografe, edițiile prime, raritățile bibliografice;
- să analizez legătura și hârtia folosită în realizarea cărților vechi, starea lor de conservare, reliefând filigrane, ornamente (fitomorfe, zoomorfe), tipuri de degradări apărute în timp la coperte și în corpul cărții;

- să realizez cataloage cu periodice și cărți vechi, românești și străine, tabele statistice cu privire la: bibliotecile publice și private din Bucovina, bibliotecarii și custozii bibliotecii liceului sucevean între anii 1860-2024, populația școlară din perioada 1860-1989, evoluția planului de învățământ în liceu în perioada 1860-1914, sporul bibliotecii în diferite etape de timp, repartiția pe domenii a cărților din bibliotecă, reprezentarea claselor CZU în colecțiile speciale.

METODOLOGIA CERCETĂRII ȘI NOUTATEA ȘTIINȚIFICĂ A TEZEI

Lucrarea *Fondurile documentare din Bucovina: colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” din Suceava* este rodul unei activități complexe, derulată pe parcursul a șapte ani (2017-2024). În realizarea prezentei teze am utilizat **metode calitative de cercetare științifică**, metode cantitative de colectare a datelor și metoda biografică. Au fost investigate diferite surse informaționale. Datele au fost obținute *indirect* (din surse de informare inedite sau edite, lucrări de referință și lucrări speciale, publicații periodice, articole publicate în presă etc.) și pe cale *directă* (cercetarea colecțiilor speciale, interviu). Am utilizat tehnici de lucru diverse: observarea empirică prin analiză statistică și comparativă a materialului documentar, studii de caz, analiza inductivă, problematizarea, conversația, interviul, studiu individual, metoda biografică. Am acordat o importanță specială metodologiei de cercetare științifică, pentru a atinge obiectivul principal al proiectului, în care constă și originalitatea cercetării noastre: *introducerea în circuitul științific a colecțiilor speciale din biblioteca primului liceu cu clase românești din Bucovina, cu evidențierea cărților bibliofile și readucerea în memoria colectivă a custozilor, bibliotecarilor și a donatorilor*.

Ca noutate științifică a lucrării, studiul de față este prima monografie amplă a unei biblioteci școlare din Bucovina și din România. Oferă informații importante cu privire la cadrul legislativ austriac specific bibliotecilor organizate în Monarhia Habsburgică în perioada 1775-1918, contribuie la cunoașterea istoriei Bucovinei și a istoriei moderne a românilor, din perspectiva bibliotecilor școlare, introduce în circuitul științific fondul documentar din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava.

Cataloagele cu cărți și periodice vechi românești și străine anexate lucrării sunt rezultatul investigării volumelor teaurizate, tipărite în perioada 1581-1915. Sunt prezentate 38 de titluri de cărți vechi, românești și străine, în 134 de exemplare și 68 de titluri de periodice vechi, românești și străine, în 561 de exemplare, repartizate în patru cataloage astfel: șase titluri de cărți vechi românești în șapte exemplare (1794-1830), 32 de titluri de cărți vechi străine în 127 de exemplare (1581-1800), 54 de titluri de periodice vechi românești în 491 de exemplare (1844-1915) și 14 titluri de periodice vechi străine în 70 de exemplare (1843-1870) (*Anexa nr. 1*). Prezența altor criterii de bibliofilie (valoarea istorică și documentară, particularități de exemplar, frecvența în țară etc.) ne-a determinat să depășim limitele cronologice în cazul periodicelor străine specificate în actele normative privind

clasarea patrimoniului cultural mobil tip carte – periodice străine până la 1800 (v. Normele de clasare a bunurilor culturale mobile tip carte conform Legii nr. 182 din 25.10.2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil).⁶

Părți importante ale textului personal sunt și tabelele statistice (*Anexa nr. 2*) introduse în anexă la teza de doctorat. Acestea sunt rezultatul coroborării informațiilor obținute prin investigarea documentelor din Fondul *Liceul Ștefan cel Mare Suceava* din perioada 1860-1949, teaurizate la Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (SJSAN) și a documentelor din arhiva și din biblioteca colegiului, întocmite în perioada 1950-1989. Am prezentat informații statistice inedite cu privire la: bibliotecarii și custozii bibliotecii liceului în perioada 1860-2024 (*Anexele nr. 2.2 și 2.3*); populația școlară din perioada 1860-1948 și cadrele didactice (profesori, învățători, ingineri și maiștri) care au predat disciplinele prevăzute în programa școlară în perioada 1948-1989 (*Anexele nr. 2.5 și 2.6*); evoluția planului de învățământ la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava în perioada 1860-1914, cu evidențierea disciplinelor obligatorii (*Anexa nr. 2.7*) și a disciplinelor facultative (*Anexa nr. 2.8*); sporul bibliotecii între anii 1860-1883 (*Anexa nr. 2.9*); repartiția pe domenii a cărților din biblioteca profesorilor în perioada 1860-1897 (*Anexa nr. 2.10*); reprezentarea claselor CZU în colecțiile speciale din bibliotecă (*Anexele nr. 2.11-2.19*).

Un segment important al lucrării o reprezintă însemnările manuscrite, dedicațiile autografe și semnăturile olografe analizate în cadrul fiecărei clase CZU din al treilea capitol *Colecțiile speciale din Biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava. Prezentare sistematică*. Sunt 455 de cărți care au dedicații autografe și semnături olografe din partea autorilor, a absolvenților și profesorilor colegiului, a unor personalități ale culturii și științei, români și străini: Cezar Bolliac, Neofit Scriban, Nicolae Grămadă, Leca Morariu, Euseb Popovici, Leonida Bodnărescu, Victor Morariu, Lazăr Vicol, Simion Florea Marian, Vasile Grecu, Petru Iroaie, Ion Sbiera, Ilie Torouțiu, George Voevidca, Archip Roșca ș.a.

Dintre acestea, 137 sunt cu dedicații autografe (din care, 83 de autor), 211 sunt cu semnătură olografă, 69 au ex-libris timbru sec aplicat pe pagina de titlu sau pe forzaț („Ștefan de Repta”). Douăzeci și șapte au fost dedicate bibliotecii liceului, 25 Societății junimii române studioase de la Gimnaziul din Suceava (din care, nouă bibliotecii Societății gimnaziștilor români de la Liceul din Suceava), 17 bibliotecii profesorilor, șapte liceului sucevean și două bibliotecii elevilor.

Cele mai multe cărți cu dedicații autografe aparțin profesorilor și absolvenților liceului: Ștefan de Repta (133 unități de bibliotecă/ u.b. cu dedicații autografe, semnătură olografă, ex-libris timbru sec), Nicolai Grămadă (62 u.b.), Ilarion Bereznițchi (16 u.b.), Leca Morariu (20 u.b.), Wilhelm Stransky (8 u.b.), câte 5 u.b. – Ilie Torouțiu și Vasile Burduhos, câte 4 u.b. – Rudolf Gassauer, Mihai Stănescu, Victor Morariu și Erast Hostiuc (Costea), câte 3 u.b. – Simion Florea Marian și Radu Sbiera, câte 2 u.b. – Vasile Grecu, Ion Sbiera, Wilhelm Schmidt și Adolf Wickenhauser. Cărțile aparțin unor scriitori români și străini și au fost publicate în oficine din provinciile românești și în edituri străine.

⁶ Gheorghe Buluță specifică, în anul 2012, limitele cronologice pentru bunurile culturale mobile tip *carte*, și anume: „pentru carte românească/ 1508-1830, pentru carte străină/ 1454-1500, 1501-1800, pentru periodice românești/ sfârșitul secolului al XVIII-lea, pentru periodice străine/ secolul al XV-lea – 1800 (v. Gheorghe Buluță, *Valoarea estimativă a bunurilor de patrimoniu tip carte*, „Biblioteca”, Nr. 11, 2012, p. 326).

PREZENTAREA SINTETICĂ A CAPITOLELOR TEZEI DE DOCTORAT

Capitolul I. Considerații referitoare la organizarea și valorificarea fondurilor documentare din Bucovina, cu privire specială asupra bibliotecilor școlare

Primul capitol al tezei noastre, *Considerații referitoare la organizarea și valorificarea fondurilor documentare din Bucovina, cu privire specială asupra bibliotecilor școlare* (paginile 21-50) a fost împărțit în patru subcapitole. Debutează cu câteva considerații cu privire la constituirea fondurilor documentare din Bucovina. Am trecut, apoi, în revistă principalele acte normative specifice bibliotecilor emise de instituțiile austriece în perioada 1775-1918, când Țara de Sus a Moldovei s-a aflat sub guvernare habsburgică, și de guvernele românești care s-au succedat la putere în perioada regală (1918-1947) și în cea comunistă (1948-1989), înființarea și dezvoltarea unor biblioteci și colecții de cărți din Imperiul Austriac, cu privire specială pentru Bucovina.

Pentru perioada imperială (1775-1918), au fost analizate colecțiile de legi și decretele emise de Comisia Aulică pentru Studii din Viena (Studienhofkommission), care a funcționat inițial în cadrul Cancelariei Tribunalului Unit, devenit Ministerul de Interne, apoi în cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice (din anul 1848), devenit Ministerul pentru Culte și Educație din Viena din anul 1849 (Minister für Cultus und Unterricht).⁷ De interes pentru lucrarea noastră sunt instrucțiunile pentru toate bibliotecile universitare și liceale din Imperiul Austriac emise de Studienhofkommission cu decretul nr. 628 din 30 aprilie 1778 și completate cu decretul St.HCD nr. 2930 din 23 iulie 1825. În 136 de articole, au fost aprobate normele metodologice de organizare a colecțiilor de cărți din instituțiile de stat.⁸ Au fost reglementate directivele cu privire la: securizarea bibliotecii, funcționarea bibliotecilor publice, dezvoltarea și revizuirea colecțiilor bibliotecii, utilizarea bibliotecilor, personalul bibliotecii.⁹ Documentul legislativ adoptat în anul 1825, actual în multe puncte, a rămas în vigoare până la destrămarea Imperiului Austro-Ungar, în anul 1918. În timp, instrucțiunile au fost modificate și completate cu legi, decrete și ordonanțe emise în Viena de Guvernul austriac, de Ministerul pentru Culte și Educație, de Ministerul de Finanțe, de Direcția Poliției, de Ministerul Agriculturii ș.a., instituții de stat care reglementau modul de organizare și de funcționare a bibliotecilor statului. Cadrul legislativ austriac a permis, astfel, bibliotecilor din imperiu să își organizeze unitar colecțiile de cărți.

După actul Unirii din anul 1918, reglementările în domeniul colecțiilor de cărți erau menite să unifice sistemele de biblioteci din toate provinciile românești. Unul dintre cele mai importante acte normative a fost legea învățământului secundar din mai 1928 care prevedea

⁷ Gustav Strakosch-Graßmann, *Geschichte des österreichischen Unterrichtswesens*, Wien, Verlag von A. Pichlers Witwe & Sohn, 1905, pp. p. 91, 157-158, 161, 165, 173. Disponibil la: *Geschichte des österreichischen Unterrichtswesens - Gustav Strakosch-Grassmann* - Google Cărți (Accesat la 27.10.2023).

⁸ *Instruktion für die k.k. Universitäts- und Lyceal-Bibliotheken*, <Wien, Lithographie der k.k. allg. Hofkammer, 1825>. Disponibil la: *Instruktion für die k.k. Universitäts- und Lyceal-Bibliotheken* - Digitalisierte Bestände UB Wien (univie.ac.at) (Accesat la 25.10.2023).

⁹ Ibidem.

înființarea de biblioteci în instituțiile de învățământ secundar „pentru ca școlile secundare să poată realiza, în afară de învățământ, și o influență culturală în mediul în care funcționează”¹⁰ și legea muzeelor și bibliotecilor publice nr. 81 din 1932, emisă la inițiativa lui Nicolae Iorga pentru „răspândirea și adâncirea culturii în straturile poporului”. Prin acest act normativ, „fiecare municipiu, comună urbană și rurală erau obligate să înființeze o bibliotecă publică, accesibilă tuturor, cu cărți și publicații de literatură, artă și știință, de valoare culturală și morală”. Totodată, impunea ca bugetele comunelor să fie aprobate de Ministerul de Interne numai dacă „prevăd sumele necesare pentru fondul de bibliotecă.”¹¹

După schimbarea regimului politic în România, în anul 1948, bibliotecile au fost supuse cenzurii. Au fost alcătuite broșuri cu cărți interzise în baza cărora au fost distruse opere valoroase, multe fiind unicate. Au fost epurate toate bibliotecile de stat, verificate și cele particulare. Circulația cărții a fost îngrădită și strict monitorizată. Fenomenul cenzurii s-a manifestat cu intensitate diferită, până la căderea regimului comunist, în anul 1989.

Pentru uniformizarea activității în biblioteci, au fost introduse norme unitare de organizare a colecțiilor de cărți din diferitele rețele de biblioteci din țară, cu Hotărârea Consiliului de Miniștri (HCM) nr. 1542/1951 publicată în Buletinul Oficial (Bt.O.) nr. 120 din 29 decembrie 1951. Acest HCM a fost documentul fundamental pentru biblioteci în toată perioada comunistă, având „valoarea unei legi a bibliotecilor, prin cuprinderea ansamblului problemelor biblioteconomice”. Pe lângă prevederi favorabile, actul legislativ a introdus cenzura în biblioteci, cu art. 7, pct. b, care preciza: „Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniștri împreună cu Comitetul Așezămintelor Culturale va întocmi și edita lista tipăriturilor ce urmează a fi scoase din biblioteci și va controla permanent conținutul politic al fondurilor de cărți din bibliotecile de toate categoriile”. Colecțiile de cărți au fost împărțite în „fond liber (uzual)”, „fond documentar (D)” și „fond secret (S)”, care au dăinuit până la căderea comunismului.¹²

Aprovizionarea bibliotecilor școlare cu „lucrări specifice editate în țară și peste hotare” se făcea prin Oficiul de aprovizionare și servicii pentru biblioteci, cu filiale interjudețene, instituție specializată înființată în anul 1970 pentru a asigura „permanența” în dezvoltarea colecțiilor. Cărțile au fost clasificate după ediția CZU din anul 1959, „adaptată condițiilor țării noastre”, care cuprindea și clasa 4 *Filologie. Lingvistică*. Manualul a fost modificat în anul 1966. Atunci au fost înlocuiți indicii „8R – literatură română”, cu indicele 859, „8S – literatură rusă și sovietică”, cu indicele 882, și „8M – literatură maghiară”, cu indicele 894-511.¹³ În anul 1982 au fost aprobate normele de restaurare și conservare a patrimoniului

¹⁰ G.G. Antonescu, Iosif I. Gabrea, *Organizarea învățământului în România, Albania, Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Jugoslavia, Japonia, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Rusia Sovietică, Scoția, Spania, Statele Unite, Suedia, Turcia, Ungaria*, București, Editura Institutului Pedagogic Român, 1933, p. 28. Disponibil la: Antonescu, G.G., Gabrea, Iosif I., *Organizarea Învățământului În România ...* | PDF (scribd.com) (Accesat la 29.11.2023).

¹¹ Gheorghe Buluță, *Evoluția biblioteconomiei*, în *Tratat de biblioteconomie*, vol. 1: *Biblioteconomie generală*, ediție provizorie, coordonator prof. univ. Mircea Regneală, introducere prof. univ. Mircea Regneală, București, Editura ABR, 2013, p. 392.

¹² Mircea Regneală, *Legislația românească de bibliotecă în perioada comunistă 1950-1989*, în *Tratat de biblioteconomie*, vol. 1, 2013, pp. 423-425.

¹³ Nina Jemăneanu, *Ghid pentru bibliotecarul școlar*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974, pp. 37-38.

cultural național, cu dispoziția CCES nr. 424/1982.¹⁴ Normele, rămase în vigoare și după anul 1989, au fost completate, în anul 2003, cu normele de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile clasate.

Al patrulea subcapitol este dedicat bibliotecilor școlare din Ducatul Bucovinei. Până în anul 1871, au fost organizate în provincie două biblioteci liceale (la Gimnaziul Superior de Stat I din Cernăuți – 1820 și la Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-oriental din Suceava – 1860) și o bibliotecă de școală reală (Școala Reală Superioară Greco-orientală din Cernăuți – 1863). În deceniile următoare, s-au mai deschis opt biblioteci liceale. Astfel, în anul 1914, din cele 28 de școli medii din Bucovina, 11 aveau biblioteci: zece gimnazii de stat și private din Cernăuți, Suceava, Rădăuți, Siret, Coțmani, Câmpulung, Vijnîța și Storojineț și Școala Reală din Cernăuți.¹⁵ Dintre acestea, au fost introduse parțial în circuitul științific doar două biblioteci școlare, organizate în gimnaziile din Cernăuți și Rădăuți. *Tabelul nr. 2.1* anexat lucrării prezintă distribuția pe domenii (12 clase) a cărților din bibliotecile analizate, cu specificarea numărului de titluri și a numărului total de volume și broșuri din fiecare clasă.¹⁶ Lucrarea noastră completează informațiile publicate cu date noi, furnizate de anuarele tipărite în perioada imperială de cele două instituții de învățământ secundar. Am prezentat câteva considerații inedite cu privire la biblioteca cu cărți germane de la Gimnaziul Superior de Stat I din Cernăuți (Das k.k. I Staatsobergymnasium in Czernowitz), înființată în anul 1820.¹⁷ Am adus noi completări la studiile publicate cu privire la colecțiile speciale din biblioteca Gimnaziului Superior de Stat din Rădăuți.

Un element de noutate din această secțiune îl constituie studiul de caz cu privire la organizarea și dezvoltarea colecțiilor speciale din biblioteca Școlii Reale Superioare Greco-orientale din Cernăuți, prima școală reală din Bucovina. Informațiile ne-au fost furnizate de anuarele tipărite în perioada 1863-1913 de directorii instituției: dr. Wenzel Korn (1880-1895) și Constantin Mandicevschi (1896-1913). Periodicele pot fi consultate în colecțiile speciale din biblioteca colegiului. Anuarele au fost oferite cu dedicație autografă Gimnaziului Superior Greco-oriental din Suceava de profesorul Constantin Mandicevschi, care a funcționat la Suceava în perioada 1884-1893 ca profesor de istorie și de limba germană și a condus „în mod cu totul gratuit” bibliotecile și celelalte colecții ale gimnaziului sucevean.¹⁸ Înființată în anul școlar 1863-1864, biblioteca Școlii Reale Superioare Greco-orientale din Cernăuți a funcționat la început cu două secții: biblioteca profesorilor și

¹⁴ Normele privind reglementarea activității de restaurare a bunurilor istorice, artistice, științifice, tehnice, de istorie naturală care fac parte din patrimoniul național au fost aprobate cu decizia Consiliului Culturii și Educației Socialiste din RSR nr. 424 din 9 iulie 1982.

¹⁵ Ligia-Maria Fodor, *Învățământul secundar în Bucovina (1861-1918)*, București, Editura Etnologică, 2014, passim.

¹⁶ Bukowinaer Handels- und Gewerbekammer, *Hauptbericht und Statistik über das Herzogthum Bukowina für die Periode vom Jahre 1862-1871*, Lemberg, Druck vom K. Piller, Selbstverlag der Handelskammer, 1872, pp. 396-397. Disponibil la: https://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ17203770X (Accesat la 09.06.2021).

¹⁷ Josef Pizzala, *Stand der Bibliotheken der im Reichsrathe Vertretenen Königsreiche und Länder zu Ende des Jahres 1870*, I. Theil: *Bibliotheken der Unterrichtsanstalten*, bearbeitet von Josef Pizzala, Rechnungs-Official bei der K.k. Direction der Administrativen Statistik, Wien, herausgegeben von der K.k. Statistischen Central-Commission, Aus der Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, in Commission bei Carl Gerold's Sohn, 1873, pp. 40-41, 60-61. Disponibil la: *Stand der Bibliotheken der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder ... - Josef Pizzala - Google Cărți* (Accesat la 22.10.2013).

¹⁸ Corina Dominte, *Mandicevschi, Constantin (n. 24.V.1859, Bährinești, districtul Siret, Bucovina – d. 14.XII.1933, Cernăuți)*, în C. Dominte, R. Belța, B.M. Dranca, *op.cit.*, p. 483.

biblioteca elevilor.¹⁹ Începând cu anul școlar 1900-1901, anuarele școlii au consemnat informații privind achizițiile și donațiile de cărți pentru biblioteca cu manuale școlare a societății „Lădița școlară” (Schülerlade), înființată pentru a sprijini elevii nevoiași.²⁰ În lucrarea noastră am analizat: organizarea și dezvoltarea celor trei secții ale bibliotecii, evoluția clasificării cărților și modul de inventariere a lor în perioada imperială (1863-1918), am readus în memoria colectivă custozi ai bibliotecii, donații și donatori. Informațiile sunt completate cu un tabel statistic privind sporul bibliotecii în perioada 1899-1908, document inedit introdus în text în care sunt coroborate datele selectate din anuare.

Capitolul II. Repere istorice în evoluția bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava (1860-1989)

În capitolul al doilea, *Repere istorice în evoluția bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava 1860-1989* (pp. 53-192), am prezentat evoluția în timp a bibliotecii Gimnaziului Superior Greco-oriental din Suceava în perioada 1860-1989. Capitolul este structurat în șapte subcapitole. Oferă, detaliat, informații cu privire la întemeierea, dezvoltarea, organizarea, finanțarea și funcționarea fiecărei secții a bibliotecii liceului, readuce în atenția comunității utilizatori, donatori, bibliotecari și custozi, cu principalele contribuții la edificarea colecțiilor speciale și la salvarea lor de la distrugere. Această secțiune a lucrării se finalizează cu o analiză a momentelor de criză care au marcat evoluția bibliotecii – cele două războaie mondiale și fenomenul cenzurii.

Anul 1860 marchează deschiderea în Suceava a primului liceu cu clase românești din Bucovina istorică – Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-oriental din Suceava (K.k. gr.-or. Obergymnasium in Suczawa), devenit Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava. Biblioteca liceului a fost organizată din primul an de funcționare a instituției (1860). Prin uricul de fondare, liceul a avut caracter de institut confesional, fiind întemeiat pentru comunitatea majoritară ortodoxă din Bucovina. Financiar, a fost susținut de Biserica ortodoxă, prin Fondul religios. Liceul a fost „unicul focar de cultură românească” din această parte a țării timp de mai multe decenii. Deși profesorii titulari trebuiau să fie de religie ortodoxă și de naționalitate română, acest deziderat a fost atins la începutul secolului al XX-lea, după mai bine de 50 de ani de la fundare. Românizarea institutului a fost definitivată după actul unirii din anul 1918. Clasele germane au intrat în lichidare în anul 1919, prin eliminarea clasei întâi germane, iar din anul 1922 liceul a devenit „curat românesc”. Biblioteca liceului, organizată conform prevederilor sistemelor legislative aflate în vigoare în etapele istorice analizate, trebuia să răspundă nevoilor de instruire a tuturor utilizatorilor școlii, profesori și elevi, indiferent de etnie și de religie, prin colecțiile de cărți și prin serviciile specifice oferite.

Organizarea și dezvoltarea bibliotecii a constituit o preocupare permanentă a conducerii liceului. Biblioteca gimnazială (Gymnasialbibliothek) a fost înființată din primul an de funcționare a liceului (1860). În același an, a fost întemeiată și biblioteca cu cărți românești,

¹⁹ Hermann Tausch, *Schulnachrichten*, „Erster Jahresbericht der griechisch-orientalischen Ober-Realschule in Czernowitz am Schlusse des Schuljahres 1864-65”, <Czernowitz>, <1865>, p. 61.

²⁰ Constantin Mandicevschi, *op.cit.*, „XXXVI. Jahres-Bericht der Ober-Realschule in Czernowitz. Veröffentlicht -von der Direction am Schlusse des Schuljahres 1899/1900”, Czernowitz, R. Eckhart'sche k.k. Universitäts-Buchdruckerei, 1900, pp. 21-24.

după modelul celei organizate de Aron Pumnul în Cernăuți, în anul 1857. După numai cinci ani (1865) a fost deschisă și biblioteca elevilor (Schülerbibliothek). Pentru susținerea elevilor, au fost organizate colecții cu manuale școlare și cărți didactice: „Sertarul studentului” (Schülerlade) sau „Lădița școlii” (1884), devenită biblioteca *pauperum* (1927). Biblioteca „Cercetașilor”, înființată pentru Cohorta *Cetatea Sucevei* reactivată (1929), a fost preluată de străjeri în anul 1937 și confiscată de legionari în anul 1940. Biblioteca cu cărți românești a funcționat la început ilegal, în „locațiile proprii” ale catihetului Constantin Andrievici, până la integrarea ei în biblioteca liceului (1872). Biblioteca gimnazială a devenit, în anul 1865, biblioteca profesorilor, iar din anul 1929, biblioteca generală a liceului. În anul 1927, biblioteca elevilor a fost desfăcută în biblioteci de clasă care au variat numeric, în funcție de planul de școlarizare al liceului. După schimbarea regimului politic în România, în anul 1948, în liceu a fost organizată o singură bibliotecă, în care au fost integrate, pe rând, toate celelalte secții.

Întemeierea bibliotecii Gimnaziului din Suceava s-a făcut în baza legilor austriece, a decretelor emise de Comisia Aulică pentru Studii din Viena și a instrucțiunilor aprobate în anul 1825 pentru bibliotecile din Imperiul Austriac. Demersul a fost susținut și de faptul că în Suceava nu existau alte biblioteci, liceale sau universitare (St.HCD, 1825, §.18). Totodată, conform planului de organizare a liceelor de băieți (Gymnasium) din imperiu, aprobat în anul 1849, fiecare liceu trebuia să aibă o bibliotecă cu două secții: pentru uzul profesorilor și pentru cel al elevilor. Astfel, conform legislației austriece, în anul 1865 în liceu funcționau ambele secții: biblioteca profesorilor (Lehrerbibliothek) și biblioteca elevilor (Schülerbibliothek). Biblioteca cu cărți românești, numită și biblioteca *junimii gimnaziale*, a fost întemeiată în anul 1860 de catihetul Constantin Andrievici împreună cu elevii români ai liceului, membri ai Societății literare a junimii române studioase din Suceava, al cărei președinte era atunci viitorul folclorist Simion Florea Marian. Profesorul Andrievici „s-a îngrijit de înmulțirea” bibliotecii și de „procurarea opurilor cele mai eminente din toate ramurile științei, în folosul junimei <române studioase>”. Biblioteca a funcționat la început ilegal, în „locațiile proprii” ale profesorului, până la integrarea ei în biblioteca liceului (1872).

Bibliotecarii și custozii bibliotecii au fost profesorii liceului, care și-au asumat cu responsabilitate edificarea, organizarea și conservarea fondului de carte în școală, au vegheat colecțiile speciale din bibliotecă și le-au ferit de la distrugere, în decursul istoriei zbuciumate a instituției. Primul custode a fost primul director al noului institut de învățământ secundar din Bucovina, dr. Iosef Marek, profesor de limbi clasice. Pentru Iosef Marek biblioteca a fost prioritară din primul an școlar al liceului, 1860-1861. S-a ocupat personal de achiziția cărților necesare bunei desfășurări a procesului instructiv-educativ. A colaborat cu întreg colectivul didactic în alcătuirea politicii de achiziții și în organizarea bibliotecii. Din toamna anului 1861, biblioteca gimnazială a fost condusă de profesorii: Franz Ottokar Novotny (1861-1864), Dimitrie C. Isopescu (1864-1869), Johann Kriz (1869-1876), Samuil Isopescu (1876-1883), dr. Animpodist Dașchevici (1883-1905), dr. Ion Nistor (1905-1907), dr. Victor Morariu (1907-1928), Cornel Sorocean (1928-1930), Wilhelm Stransky (1930-1942), Reveca Slevoca (1942-1949), Filomela Ianovici (1957-1977). În colaborare cu personalul liceului, custozii au salvat colecțiile speciale în perioadele în care factori de decizie vremelnici trimiteau în teritoriu ordine de distrugere.

Activitatea cu cartea bibliotecarii și custozii au desfășurat-o mai mult voluntar, în perioada imperială a colegiului (1860-1918). Au fost remunerați din Fondul religios al Bucovinei abia la sfârșitul secolului al XIX-lea. În perioada regală (1918-1947), postul de bibliotecar a fost vacant timp de 11 ani (1931-1939, 1941-1942), când la conducerea bibliotecii liceului s-au perindat mai multe persoane, pentru scurte intervale de timp. Cauzele acestei perioade de instabilitate au fost evenimentele majore care au zguduit lumea și țara în prima jumătate a secolului al XX-lea: marea criză economică mondială, declanșată în S.U.A. în anul 1929 și Al Doilea Război Mondial, izbucnit pe 1 septembrie 1939. După schimbarea regimului politic în România, în anul 1948, postul de bibliotecar a redevenit vacant, chiar eliminat din statul de funcții al liceului, între anii 1952-1953.

Politica de achiziții a fost alcătuită pentru toți utilizatorii, în toate etapele istorice. Primul director al liceului, Iosef Marek „a ținut cont de nevoile științifice ale personalului didactic” și a preferat „să aibă dobândite lucrări de valoare durabilă”.²¹ Achizițiile au respectat, în timp, principiul continuității, au ținut cont de specificul bibliotecii, de programele școlare în vigoare, de nevoile profesorilor și ale elevilor. Cărțile au fost organizate, clasificate și inventariate, conform legislației în vigoare.

Dezvoltarea bibliotecii s-a făcut prin achiziții directe, prin sponsorizări și prin donații. Finanțarea se făcea din bugetul statului, din Fondul religios administrat de Biserica ortodoxă din Bucovina, din taxele plătite de elevii nou-intrați în gimnaziu. Sume importante au fost oferite de asociațiile caritabile special înființate pentru a sprijini elevii liceului sucevean: Asociația pentru ajutorul elevilor săraci și meritoși de la Gimnaziul din Suceava (Verein zur Unterstützung armer und würdiger Schüler des Suczawaer Gymnasiums), întemeiată în anul 1869, devenită instituție autonomă în 1890 cu numele „Asociația de sprijin pentru liceu” (Gymnasial Unterstützungsverein), apoi Societatea de ajutorare pentru elevii liceului, după actul unirii din anul 1918; Societatea culturală „Școala Română”, înființată în Suceava în anul 1883; Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina care a decis în anul 1865 ca „tripletele cărților din biblioteca Societății să se dăruiască studenților români dela gimnaziul Sucevii”²² ș.a. Donațiile au contribuit la sporirea bibliotecii și la refacerea fondului de carte după distrugerile suferite în timpul celor două războaie mondiale. Se disting trei donații importante, prin numărul mare de volume, prin varietatea lucrărilor și prin valoarea lor bibliofilă: donația anonimă din anul 1884 (220 de titluri), când au intrat în colecțiile speciale cele mai multe cărți și periodice vechi, românești și străine; donația din anul 1907 (526 de titluri, în 549 de volume) a profesorului de limbi clasice Ștefan de Repta, directorul liceului în perioada 1895-1906; donația „Ilie și Elvira Torouțiu” din anul 1933, care a sporit fondul de carte din bibliotecă cu 1568 de volume. Colecțiile speciale teaurizează și

²¹ Iosef Marek, *Schulnachrichten*, Iosef Marek, *Schulnachrichten*, „Programm des k.k. gr.n. uni<e>rten Gymnasiums in Suczawa für das Schuljahr 1862”, Czernowitz, Buchdruckerei von Johann Eckhardt, p. 35. Disponibil la: [Program des griechisch-orientalischen Gymnasiums in Suczawa ... \(onb.ac.at\)](http://onb.ac.at) (Accesat la 13.12.2023).

²² Comitetul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, *Estras de'n protocolul ședinței a VI. ținute în 26. Maiu 6. Iuniu 1865*, „Foaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”, I, 1865, nr. 6, p. 151.

volume din biblioteca Liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți, evacuat în Suceava în anul 1944, lăzile cu cărți și arhiva fiind depozitate într-o sală de clasă din școală.²³

Capitolul se încheie cu o analiză a principalelor momente de criză care au marcat evoluția în timp a bibliotecii: cele două războaie mondiale și fenomenul cenzurii. Pierderi materiale importante au fost înregistrate în Primul Război Mondial, când liceul a fost rechiziționat pentru armata rusă (21 iunie 1916 – 2 februarie 1918).²⁴ Clădirea monument a fost transformată, pe rând, în spital de campanie și în cazarmă militară. Deși biblioteca și muzeele școlii au fost sigilate, colecțiile speciale au fost „cercetate” de soldații ruși care „se știa prin oraș că distrugeau cărțile, întrebându-le drept combustibil”. Au fost arse nenumărate tomuri, cărți rare și bibliofile, valori patrimoniale de excepție, pe motiv că „aveau conținut tendențios austriac”. În timpul ostilităților, s-a pierdut inventarul bibliotecii încheiat la 31 august 1914. După război, biblioteca era „un vraf inform de cărți aruncate la întâmplare”. Au fost sustrate hărțile geografice de interes pentru ruși. Atlasele geografice și cele istorice au fost și ele epurate. Refăcută în grabă,²⁵ pentru deschiderea anului școlar 1918-1919, s-a făcut și o nouă „revizuire” a bibliotecii, deoarece a fost „compusă după trebuințele statului austriac”. Trebuiau eliminate toate cărțile care nu corespundeau „din punct de vedere patriotic, religios și moral” și cărțile de istorie și geografie „scrise pentru a propovădui ideea statului austriac și a crește tineretul nostru pentru acest stat”. După noua inventariere, politica de achiziții a vizat refacerea bibliotecii cu cărți românești, „alegându-se din librării tot ce era potrivit pentru o bibliotecă școlară”.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, liceul a fost evacuat în Slatina-Olt, cu ordinul serviciului de Mobilizare și Organizare Națională a Teritoriului (MONT) nr. 44444 din 4 martie 1944. Corpul didactic a luat doar documentele și materialele didactice specificate din timp, explicit, prin ordine emise de ministerul de resort. Din biblioteca profesorilor au fost alese 94 de cărți valoroase, care au fost încărcate în lada VI. Colecția „Anuarul” liceului (1863-1864, 1866, 1869, 1872, 1877, 1880-1885, 1887-1913/1914, 1913/1919-1938/1939, „plus un număr jubiliar”) a fost depusă în Lada VII.²⁶ Printre cărțile evacuate, se afla opera folcloristului Simion Florea Marian și lucrările lui Franz Adolf Wickenhauser. Restul cărților au rămas în Suceava, fiind declarate „pierdute”. Însă, biblioteca rămasă în clădirea liceului a fost ocrotită de profesorul Aurelian Buleandra, numit director interimar, și de profesorul Ion Nimițan, neevacuabil din motive de sănătate. Întors singur în Suceava din Slatina-Olt, pe 6 ianuarie 1945, directorul Vasile Ienceanu a găsit clădirea liceului intactă, cu pierderi puține de material didactic și de mobilier.²⁷

²³ Mihai Căraușu, *Adresa Liceului de băieți „Ștefan cel Mare” Suceava nr. 635/15.11.1945 către Inspectoratul Școlar Regional, Serviciul Contabilitate Suceava cu privire la predarea averii Liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți* [coresp.], SJSAN, LSCM, dosar nr. 39/1945, f. 562.

²⁴ Victor Morariu, *Liceul din Suceava în timpul războiului mondial 1914-1918*, „Anuarul Liceului ort.or. „Ștefan cel Mare” în Suceava publicat la finele anului școlar 1921/22 de Vasile Burduhos, director”, Suceava, Tip. Școala Română, 1922, pp. 6-7.

²⁵ Vasile Burduhos, *Proces-verbal nr. 6/18.12.1922 dresat în conferința a II-a de cenzură a corpului didactic de la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava* [ms.], SJSAN, LSCM, dosar nr. 3/1922, ff. 12-13.

²⁶ Idem, *Tabloul arhivei evacuate de Liceul de băieți „Ștefan cel Mare” Suceava-Slatina în 11 lăzi* [doc.], SJSAN, LSCM, dosar nr. 20/1944, f. 89.

²⁷ Idem, *Dare de seamă asupra activității desfășurate la Liceul „Ștefan cel Mare” Suceava în cursul anului școlar 1944-1945* [doc.], SJSAN, LSCM, dosar nr. 6/1945, ff. 2-3; Vasile Ienceanu, *Raportul General nr. 1699 din mai 1946 asupra mersului Școlii în anul școlar 1944-1945* [doc.], SJSAN, LSCM, dosar nr. 6/1945, f. 32.

Al treilea moment de criză a fost fenomenul cenzurii. Acesta s-a manifestat cu intensitate diferită în toate regimurile politice care s-au succedat la putere în cei peste 160 de ani de existență a bibliotecii colegiului, prin: restricții de achiziție și de circulație a cărților impuse bibliotecii în perioada austriacă (1860-1918), eliminarea și chiar distrugerea celor mai valoroase cărți ale culturii românești în timpul regimurilor totalitare instaurate după anul 1918, verificarea și reorganizarea colecțiilor speciale din bibliotecă, restrângerea sau condiționarea accesului la lectură a utilizatorilor. Din anul 1945, epurarea cărților s-a făcut pe baza broșurilor special alcătuite, a listelor și dispozițiilor emise, apoi, de directorii cenzurii. Fenomenul cenzurii s-a manifestat în toată perioada comunistă, din anul 1953 chiar cu ștergerea urmelor trecutului recent al liderilor politici. A continuat și în timpul evenimentelor din anul 1989 când, pe fondul emulației create, au fost epurate cărțile cu „conținut depășit” și publicațiile „politice care nu mai prezentau niciun interes”.

Salvarea de la epurare a colecțiilor speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava o datorăm directorului interimar Aurel Buleandra, profesor de educație fizică și decan de vârstă, care le-a vegheat în perioada refugiului (1944-1945), directorului Alexandru Obadă (1947-1951, 1955-1967) și bibliotecarului profesor Iordache Grigorovici (1953, 1955-1956), care le-au adăpostit în demisolul clădirii liceului, directorilor Nicodim Ițcuș (1951-1953) și Ilie Rotaru (1953-1955) și corpului didactic al liceului, care au păstrat „secretul” și nu s-au grăbit să le „dezgroape”, lăsând să treacă furia epurărilor declanșată de regimul comunist.

Capitolul III. Colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava. Prezentare sistematică

Capitolul al treilea și ultimul al lucrării, *Colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava. Prezentare sistematică* (pp. 193-338), este structurat în nouă subcapitole și aduce în atenția mediului academic fondul documentar din biblioteca liceului. Colecțiile sunt prezentate pe domenii, în ordinea claselor CZU, începând cu clasa 0 *Generalități* și finalizând cu clasa 9 *Istorie. Geografie. Biografii*. Clasa 4 *Limbi. Lingvistică*, eliberată de conținut, este prezentată la clasa 8 *Limbi. Lingvistică. Literatură*.²⁸

Pentru fiecare clasă, am analizat modul de constituire și de dezvoltare a colecției. Cea mai numeroasă clasă este CZU 8 *Limbi. Lingvistică. Literatură* (47,43%, reprezentând 4.546 u.b.), urmată de clasa CZU 9 *Istorie. Geografie. Biografie* (20,13%, cu 1.929 u.b.) și de clasa CZU 5 *Matematică și științele naturii* (10,41%, cu 998 u.b.). Clasa cu cele mai puține lucrări în colecție este CZU 6 *Științe aplicate. Medicină. Tehnică* (1,27%, cu 122 u.b.). Celelalte unități de bibliotecă sunt distribuite pe clase astfel: 225 u.b. (2,35% pondere în colecție) în clasa 0 *Generalități. Știință și cunoaștere. Organizare. Informare. Documentare. Biblioteconomie. Instituții. Publicații*; 289 u.b. (3,02%) în clasa 1 *Filosofie. Psihologie*; 261 u.b. (2,72%) în clasa 2 *Religie. Teologie*; 807 u.b. (8,42%) în clasa 3 *Științe sociale*; 310 u.b. (3,23%) în clasa 7 *Artă. Recreere. Divertisment. Sport*. Metoda de descriere a colecțiilor speciale din biblioteca colegiului a urmărit criteriile de bibliofilie: vechime,

²⁸ Ministerul Învățământului, *Regulamentul de organizare și funcționare a bibliotecii școlare, aprobat prin ordinul ministrului învățământului nr. 6566 din 17.06.1994*, București, Biblioteca Centrală Pedagogică „I.C. Petrescu”, 1995, p. 48.

raritate, ediții prime, însemnări manuscrise, dedicații autografe, ex-libris, legături originale. Analiza planului de învățământ pentru fiecare disciplină de studiu și descrierea manualelor școlare aferente încheie prezentarea claselor CZU.

Cele 9.584 de unități de bibliotecă (u.b.) tezurizate au fost tipărite în perioada 1581-1947 și reprezintă importante case editoriale și oficine românești și străine: Cernăuți – Mitropolitul Silvestru, Rudolf Eckhardt; București – Socec, Cartea Românească, Bucovina I.E. Torouțiu, Imprimeria Națională, Viața Românească, Leiden – Ex Officina Bonaventurae & Abrahami Elzeviriorum, Leipzig – Teubner, Brockhaus, Weidmann ș.a. Cele mai multe, 5.579 u.b., sunt tipărite în limba germană; 3.094 u.b. sunt în limba română, 385 u.b. în limba latină, 312 u.b. în limba franceză, 68 u.b. în limba greacă și 49 u.b. în alte limbi (italiană, engleză, rusă).

Colecția de cărți și periodice vechi deține 38 de titluri de cărți vechi românești și străine, în 134 de exemplare și 68 de titluri de periodice vechi românești și străine, în 561 de exemplare. Majoritatea a intrat în bibliotecă prin donație. De interes deosebit este o carte Elzevier din anul 1646, donată liceului de profesorul de limbi clasice Josef Fleischer – *François Viète. Opera Mathematica* (1646, Leiden, Batavorum-Elsevier), editată de Frans van Schooten jr. și prefațată de Jacob Golius (n. 1596 – d. 1667), matematicieni și profesori la Universitatea din Leiden. Cartea cuprinde opera matematicianului francez François Viète (n. 1540 – d. 1603), descoperitorul „relațiilor” care îi poartă numele, considerat de specialiști „părintele algebrei moderne”. Structurată în 16 capitole, lucrarea cuprinde elemente de algebră, geometrie și trigonometrie sferică și se încheie cu o polemică dintre Viète și Clavius referitoare la Calendarul Gregorian. Marca tipografică Elzevir este gravată pe pagina de titlu – un bătrân solitar, sub arborele de măslin, cu deviza „Non solus” în stânga desenului – și însemnarea manuscrisă „**Bibliotheca Nicolspurgensis Scholars Piarus**”. Cartea este descrisă la clasa CZU 5 *Matematică și științe naturale*. O prezentare detaliată a volumului a fost publicată online, în Editura Alexandru Myller a Fundației Seminarului Matematic „Alexandru Myller” Iași, de profesorul universitar Ioan Pop, absolvent al Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, promoția 1959.²⁹

Remarcăm și cea mai veche carte din bibliotecă – *Cicero, Ad Atticum, Libri XVI* (1581, Strasbourg), care cuprinde o parte din scrisorile lui Cicero adresate celui mai bun prieten, Titus Pomponius Atticus; cea mai veche carte românească – *Critil și Andronius* de Baltasar Gracián y Morales (1794, Iași, în traducerea arhimandritului Gherasim Clipa), volum cu însemnări manuscrise la filele 1-17: **Critil și Andronius este a me, a lui Ioan Țurcan cleric din Seret. Și este dăruită de Moșul meu, Macarie Arhimandrit și egumen Sfintei Mănăstiri pângărați spre pomenire vecinică iară furânduo cineva să fie afurisit de Soborul de la Nicheia și să margă întrun loc cu Iuda mai mult nu zic, spre aceasta iscălesc. Se dă la Seret la 30 ghenar <1>807 Ioan Țurcan cleric; Această carte ce se numește Critil și Andronius este apoi iscălitului dăruită de fiica a răpăusatului Ioan Țurcan paroh din Vatra Dorna spre a lui vecinică pomenire. Iară cine a îndrăzni a o fura să fie supt canonisirea Sfinților 318 părinți dela Soborul din Nicheia și ne iertat de Dumnezeu. Ciocănești la 14/29 iulie 1846. Gheorghie Zugrav, Preot.** Cea mai veche carte

²⁹ Ioan Pop, *Din cartea „Opera Matematică a lui François Viète”* [online]. Disponibil la: Viète.pdf (uaic.ro) (Accesat la 19.08.2019).

străină de geografie – *Marele atlas al lumii* de Johann Baptist Homann și Matthäus Seutter (sec. XVIII, Nürnberg) – este o lucrare cartografică donată Gimnaziului Superior de Stat I din Cernăuți de Ilie von Ilschi³⁰, conform însemnării manuscrise de pe ultima filă: **Aceste sînt trii tomuri afierosite la Ghimnaziumi Bucovini din Cernăuț, spre vecinica pomenire a răposatului Emanuil Rale de Ilschi, cu conditai ca de-a purere să rămâie în Ghimnaziumul Bucovinii. Ilie v<on> Ilschii. Cernăuț, 8 septemvrii 1833.**

Periodicele cele mai vechi din colecție sunt „Curier de ambe sexe” (1844, București, Tipografia lui Eliade) – prima revistă literară din Țara Românească, apărută cu trei ani înaintea „Daciei literare”, supliment al ziarului „Curierul românesc” și „Bohemia: ein Unterhaltungsblatt” (1843, Prag: Haase) – ziar de divertisment apărut inițial ca supliment al săptămânalului „Prager Zeitung”.

Cele 455 de cărți care au dedicații autografe, ex-libris-uri și semnături olografe au intrat în colecțiile bibliotecii de la absolvenți și profesori ai colegiului, de la personalități ale culturii și științei românești și străine: Cezar Bolliac, Neofit Scriban, Nicolae Grămădă, Leca Morariu, Euseb Popovici, Leonida Bodnărescu, Victor Morariu, Lazăr Vicol, Simion Florea Marian, Vasile Grecu, Petru Iroaie, Ion Sbiera, Ilie Torouțiu, George Voevidca, Archip Roșca ș.a.

Dintre acestea, 137 sunt cu dedicații autografe (din care, 83 de autor), 211 sunt cu semnături olografe, 69 au ex-libris timbru sec „Ștefan de Repta” aplicat pe pagina de titlu sau pe forțaț. Douăzeci și șapte au fost dedicate bibliotecii liceului, 25 u.b. – Societății junimii române studioase de la Gimnaziul din Suceava (din care, nouă – bibliotecii Societății gimnaziștilor români de la Liceul din Suceava), 17 u.b. – bibliotecii profesorilor, șapte u.b. – liceului sucevean și două u.b. – bibliotecii elevilor.

Cele mai multe cărți cu dedicații aparțin profesorilor și absolvenților liceului: Ștefan de Repta (133 u.b. cu dedicații autografe și cu ex-libris timbru sec), Nicolai Grămădă (62 u.b.), Ilarion Bereznițchi (16 u.b.), Leca Morariu (20 u.b.), Wilhelm Stransky (8 u.b.), câte cinci u.b. – Ilie Torouțiu și Vasile Burduhos, câte patru u.b. – Rudolf Gassauer, Mihai Stănescu, Victor Morariu și Erast Hostiuc (Costea), câte trei u.b. – Simion Florea Marian și Radu Sbiera, câte două u.b. – Vasile Grecu, Ion Sbiera, Wilhelm Schmidt și Adolf Wickenhauser.

Lucrările au fost oferite „bibliotecii profesorilor” sau, simplu, „bibliotecii”, „Liceului «Ștefan cel Mare» din Suceava”, „Soțietăței junimei române den Suceava”, „dulcelui meu amic și coleg”, „amicului meu”, din partea „unui fost discipol recunoscător”, „autorului, fost elev al liceului”, „în semn de stimă” (profundă, înaltă), cu „omagiul” (distins și colegial, afectuos, respectuos, modest, statornic), cu „prețuire” (aleasă), „aducere aminte” (plăcută, prietenoasă), „prietenie”, „amiciție”, „respect”, „dragoste”, „afecțiune” (statornică), „simpatie”, „salutări” (respectuoase, călduroase), „în dar”, „încredințată cu însemnările

³⁰ Ilie von Ilschi s-a născut în Crasna-Ilschi, în familia cu zece copii a Anei (fiica Mariei Bașotă și a lui Teodor Curt) și a lui Alexandru Ilschi, „străin de origine”, mare boier și proprietar a „unei jumătăți din satul Crasna”. Ilie Ilschi (d. 1844), a întemeiat o familie, fără urmași de sânge, alături de Elena (d. 1865), descendentă a familiei lui Luca Arbore. Proprietar mare în Crasna, Ilie Ilschi „era un om cultivat”. Iubitor de carte, acesta s-a îngrijit de întemeierea unei frumoase biblioteci private, pe care a dezvoltat-o cu manuscrise realizate de „un scriitoriu bine plătit prin mai multe luni” (Vezi: Ștefan S. Gorovei, *Ultimii ctitori ai clopotului Buga de la Mănăstirea Putna (1818)*, „Analele Putnei”, nr. 1/2007, pp. 47-56. Disponibil la: www.ceeol.com și Gorovei_-_Ultimii_ctitori_ai_clopotului_Buga_de_la_Putna-libre.pdf (d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net) (Accesat la 15.02.2024).

noastre”, cu ex-libris (timbru sec, ștampilă), cu semnături olografe, „ca să nu se piardă” și „spre pomenire vecinică”.

CONSIDERAȚII FINALE

Uniunea Europeană se confruntă cu o nouă provocare generată de revoluția tehnologică – crearea bibliotecii digitale europene. Interesul cu privire la prezervarea patrimoniului cultural pe suport electronic care preocupă omenirea de mai bine de trei decenii s-a concretizat prin crearea platformei Europeana, cu conținut digital în continuă dezvoltare, care oferă acces online la milioane de articole de obiecte digitale variate.³¹

În România, politica publică inițiată în anul 2008 de Ministerul Culturii și Cultelor, privind implementarea bibliotecii digitale din pilonul tematic „biblioteci”, cu implicarea Bibliotecii Naționale, a debutat cu patrimoniul documentar scris din sistemul de biblioteci publice și din bibliotecile universitare,³² celelalte tipuri de biblioteci urmând, probabil, a fi incluse într-un viitor proiect.

Colecțiile speciale tezurizate de biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava, prin valoarea lor bibliofilă, sunt parte a moștenirii culturale bucovinene pentru generațiile viitoare. Biblioteca școlară a evoluat în timp de la „colecție de carte comună tuturor catedrelor și disciplinelor de studiu” din liceu și „chiar tuturor celorlalte instituții de învățământ cezaro-crăiești din același loc”³³, la „instituție care colecționează cărți, periodice etc. spre a le pune în mod organizat la dispoziția cititorilor”³⁴, apoi la „spațiu de învățare fizic și digital unde cititul, investigarea, cercetarea, gândirea, imaginația și creativitatea sunt esențiale pentru călătoria elevilor, de la informație la cunoaștere și către dezvoltarea lor personală, socială și culturală”.³⁵ Biblioteca școlară și-a menținut trăsătura distinctivă, indiferent de epocile istorice traversate: de a asigura profesorilor „lucrările la care fiecare în specialitatea sa nu poate renunța”³⁶, elevilor „scrierile clasice ale limbii materne și scrierile care <le> servesc în mod adecvat”, pentru a-și extinde cunoștințele la disciplinele istorie, geografie, științe naturale, fizică (OE 1849, §.55.6)³⁷ și, recent, de a furniza utilizatorilor „colecții specifice diverse, de înaltă calitate (în format lectric, multimedia, digital) care susțin

³¹ Georgiana-Cristina Pereteanu, *Europeana: de la portal la sistem*, „Revista Română de Informatică și Automatică”, vol. 25, nr. 1, 2015, p. 8. Disponibil la: 03-art.1-PereteanuC-CP-1.pdf (ici.ro) (Accesat la 07.07.2024).

³² Elena Tîrziman, *Biblioteca Națională a României. Obiective și perspective...*, p. 22.

³³ *Instruktion für die k.k. Universitäts- und Lyceal-Bibliotheken*, 1825.

³⁴ *DEX. Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, acad. Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche (coord.), ediția a 2-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 97.

³⁵ *Ghidul IFLA pentru biblioteci școlare*, ediția a II-a, revizuită, traducere în limba română de Laura Mihaela Pascariu, International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), Comisia Permanentă a Secțiunii Bibliotecii Școlare, Netherlands, 2015, p. 16. Disponibil la: ifla-school-library-guidelines-ro.pdf (Accesat la 01.05.2024).

³⁶ St.HCD din 24 martie 1785, *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II...*, p. 534.

³⁷ Ministerium für Cultus und Unterrichts, *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich*, <Wien>, Gedruckt in der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1849, p. 43.

curriculumul școlar formal și informal, inclusiv proiectele individuale și de dezvoltare personală”.³⁸

Din această perspectivă, cercetarea noastră cu tema *Valorificarea fondurilor documentare din Bucovina: colecțiile speciale din biblioteca Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava* atrage atenția factorilor decizionali asupra colecțiilor speciale tezaurizate în bibliotecile școlare din sistemul de învățământ secundar românesc. Bibliotecile școlare centenare din țară conservă cărți și periodice, multe unicate sau rarități bibliografice care nu sunt cunoscute în mediul academic cum s-ar cuveni. În perspectiva alcătuirii unui corpus de documente bibliofile la nivel național, colecțiile speciale din bibliotecile școlare ar trebui introduse în politici și strategii naționale coerente, concepute pe termen lung. Digitizarea implică costuri pe care școlile nu și le pot permite în situația subfinanțării acute a sistemului de învățământ românesc, care tinde să se permanentizeze. În acest context, colecțiile speciale din bibliotecile școlare riscă să dispară prin eludarea acestora din amplele proiecte de digitizare dezvoltate și implementate la nivel național.

Lucrarea noastră reprezintă un demers istoric necesar în mediul istoriografic național. Este prima monografie a unei biblioteci școlare din Bucovina și din țară. Este, totodată, și prima monografie a bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava, primul liceu cu clase românești din Bucovina – K.k. Gr.-or Obergymnasium în Suczawa – înființat în anul 1860 prin decret imperial semnat de împăratul Franz Joseph I al Austriei.

Obiectivul general al cercetării are trei componente: cunoașterea istoriei Bucovinei și a societății moderne (secolele XIX-XX) din perspectiva bibliotecilor școlare, introducerea în circuitul științific a colecțiilor speciale din biblioteca colegiului și readucerea în memoria colectivă a custozilor, a bibliotecarilor, a donatorilor, cu principalele lor contribuții la edificarea fondului documentar, obiectul de studiu al cercetării noastre doctorale.

Pentru îndeplinirea acestui obiectiv, demersul nostru științific a fost structurat în trei capitole care urmăresc realizarea obiectivelor specifice și validarea ipotezelor de cercetare.

În primul capitol am avut în vedere reliefaarea cadrului juridic specific bibliotecilor din sistemul de învățământ secundar în diferite etape istorice, modul de constituire a fondurilor documentare din Bucovina și contribuțiile cercetătorilor la valorificarea științifică a acestora. Sunt aduse informații noi care completează studiile de specialitate cu privire la colecțiile de cărți din biblioteca Gimnaziului Superior de Stat I din Cernăuți și din biblioteca Gimnaziului Superior de Stat din Rădăuți și a fost realizat un studiu de caz despre prima școală reală din Ducatul Bucovinei, Școala Reală Superioară Greco-orientală înființată în Cernăuți în anul 1863.

Pe baza literaturii de specialitate studiate, a colecțiilor de legi austriece din perioada 1775-1918 și a celor românești adoptate după anul 1918, a fost prezentat cadrul legal specific înființării, organizării și funcționării bibliotecilor liceale în perioada analizată. Anuarele publicate de fiecare instituție de învățământ secundar din Bucovina constituie surse de informații inedite cu privire la bibliotecile școlare insuficient sau deloc cercetate din această perspectivă. O atenție specială a fost acordată actelor legislative în baza cărora a fost introdus și s-a manifestat de-a lungul timpului fenomenul cenzurii.

³⁸ Ghidul IFLA, p. 17.

Rezultatele cercetării din acest capitol al lucrării noastre au contribuit la validarea parțială a primei ipoteze, privind necesitatea înființării unei biblioteci școlare în primul liceu cu clase românești din Bucovina, Gimnaziul Superior Imperial-regal Greco-oriental din Suceava, întemeiat în anul 1860. Primul an de învățământ a debutat cu două clase, în care studiau 78 de elevi. În Cernăuți cărțile didactice erau epuizate în septembrie 1860. Prima achiziție de carte a fost făcută de Iosef Marek, directorul liceului. Cărțile au fost comandate telegrafic și aduse direct din Viena. La acea vreme, Suceava nu dispunea de o librărie, de o tipografie sau de vreo colecție de cărți care să satisfacă nevoile elevilor înscriși în noul institut de învățământ secundar. Astfel, se impunea înființarea bibliotecii gimnaziale pentru toți elevii liceului și pentru cadrele didactice. În acord cu legile austriece, biblioteca gimnazială a asigurat lucrările de specialitate și pentru elevii școlilor care au fost deschise ulterior în Suceava, cum ar fi Liceul german de fete (Mädchen Lyzeum) înființat în anul 1904, devenit Colegiul Național „Petru Rareș” Suceava. Documentele de arhivă revelă, de-a lungul timpului, statut de „privatist” pentru fete și accesul lor la colecțiile speciale din biblioteca liceului de băieți din Suceava în perioada imperială (1904-1908). Serviciile oferite de bibliotecă comunității școlare din Suceava au continuat și după anul 1918.

În al doilea capitol al acestei lucrări am avut în vedere continuarea validării primei ipoteze formulate – asigurarea resurselor necesare utilizatorilor, indiferent de rasă, de religie, de limbă sau de cultură, prin îndeplinirea obiectivelor specifice: reconstituirea evoluției în timp a colecțiilor speciale din biblioteca liceului, identificarea surselor de finanțare a bibliotecii, reliefarea contribuției custozilor, bibliotecarilor și a donatorilor la edificarea fondului de carte, a serviciilor oferite de bibliotecă utilizatorilor, identificarea momentelor de criză din istoria bibliotecii și modul în care acestea au afectat atât colecțiile speciale tezaurizate în biblioteca liceului, cât și serviciile specifice oferite utilizatorilor.

Asigurarea resurselor necesare tuturor utilizatorilor bibliotecii a constituit o preocupare permanentă a conducerii liceului. Politica de achiziții a fost întocmită în acord cu programele școlare aflate în vigoare. Sumele alocate bibliotecii erau folosite pentru cumpărarea cărților didactice și a lucrărilor de specialitate necesare pentru fiecare disciplină predată în liceu. Listele de achiziții erau întocmite de profesori, înaintate conducerii liceului și aprobate în consiliul profesoral.

Perioada imperială a fost marcată de lupta comunității majoritare din Ducatul Bucovinei pentru introducerea limbii române în predare în liceul din Suceava. Profesorii filogermani și factorii de decizie ai statului s-au opus îndeplinirii acestui deziderat stipulat în anul 1860 în uricul de fundare al gimnaziului. Motivul era evitarea deșteptării sentimentului național la elevii români din liceu. Clasele românești au fost deschise abia după 21 de ani de la înființarea liceului și doar la cursul inferior al liceului. Au fost necesari încă treizeci de ani pentru a fi extinse și la cursul superior. Motivul invocat de autorități era lipsa cărților didactice românești alcătuite pentru toate disciplinele după programa școlară austriacă. Acest motiv „atârna și în anul 1896 ca sabia lui Damocles asupra claselor paralele, amenințându-le cu distrugerea”, consemna Euseb Popovici în lucrarea monografică dedicată instituției în anul 1935. Profesorii liceului din Suceava „și-au împlinit mai mult decât datoria, stăruind cu multă

hărnicie să înlăture acest gol fatal”.³⁹ Astfel, au fost elaborate, tipărite și introduse în învățământ manualele școlare care au asigurat existența claselor românești în liceul sucevean până la destrămarea Imperiului Austro-Ungar în anul 1918.

Au fost și perioade în care achizițiile de cărți au fost făcute cu dificultate, din rațiuni financiare sau politice: marea criză economică mondială care a marcat anii '30 ai secolului al XX-lea, cenzura „tuturor tipăriturilor literare și științifice” introdusă în anul 1933 de Regele Carol al II-lea „din necesități superioare de stat”, epurarea bibliotecilor publice sub regimul dictatorial al generalului Ion Antonescu (1940), când au fost interzise consultarea operelor scriitorilor de naționalitate evreiască și aprovizionarea liceului cu cărți și rechizite școlare apărute în edituri evreiești cum ar fi Socec sau Alcalay.

Toate aceste greutăți întâmpinate de-a lungul timpului au fost depășite cu înțelepciune de corpul didactic al liceului. Directorii instituției au căutat să asigure mediul propice și resursele necesare pentru atingerea excelenței în educație tuturor elevilor și profesorilor. Această conduită este parte a moștenirii pe care au transmis-o transgenerațional ethosului ștefanist.

În concluzie, opinăm că prima ipoteză formulată este validată integral.

În capitolul al treilea al tezei noastre ne-am axat pe o prezentare sistematică a fondului documentar. Validarea celei de a doua ipoteze s-a făcut prin îndeplinirea obiectivelor stabilite: deslușirea însemnărilor manuscrise, a dedicațiilor autografe sau ex-libris-urilor (timbru sec, ștampile), în vederea decelării circulației cărților și a modului în care acestea au intrat în colecțiile bibliotecii; compararea cărților vechi românești și străine din biblioteca colegiului cu cărțile din aceeași ediție descrise în cataloagele publicate, reliefând diferențele, evidențierea cărților și a periodicelor vechi, românești și străine, a lucrărilor cu dedicații autografe, a edițiilor prime, a rarităților bibliografice, analiza legăturii și a hârtiei folosită în realizarea cărților vechi, a stării de conservare, cu reliefarea filigranelor, a ornamentelor (fitomorfe, zoomorfe), a tipurilor de degradări apărute în timp la coperte și în corpul cărții.

Teza noastră este rezultatul cercetării minuțioase a 125 de instrumente de lucru (39 de bibliografii, dicționare și enciclopedii, 86 de cataloage cu cărți vechi românești și străine), 26 de izvoare inedite (17 fonduri în opt arhive românești și străine, nouă surse orale), 100 de izvoare editate (146 de anuare și statistici, 22 de izvoare juridice), 92 de titluri de periodice, 50 de lucrări generale, 314 lucrări speciale, 29 de resurse internet.

Proiectul care a stat la baza prezentei teze s-a născut din pasiune și din necesitate, valorificarea științifică a colecțiilor speciale din biblioteca colegiului fiind solicitată de cercetători din țară și din străinătate. Este și o datorie morală față de „ziditorii” acestui institut de cultură – custozi, bibliotecari, profesori, absolvenți, elevi, instituții de stat, societăți academice, științifice și culturale, case editoriale și oficine, comunitatea locală – care au reușit, cu sacrificii personale, să ofere comunității o colecție de cărți valoroasă.

³⁹ Euseb Popovici, *Din istoricul Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava (1860-1935)*, Suceava, Edit. Societății „Școala Română”, 1935, p. 94.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Izvoare și instrumente de lucru

- Bianu, Ioan, Hodoș, Nerva, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, Tomul I: 1508-1716 (BRV-I), Edițiunea Academiei Române, București, Stabilimentul grafic J.V. Socec, 1903
- Idem, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, Tomul II: 1716-1808 (BRV-II), Edițiunea Academiei Române, București, Atelierele Socec & Co., Soc. Anonimă, 1910
- Bianu, Ioan, Hodoș, Nerva, Simonescu, Dan, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, Tomul III: 1809-1830 (BRV-III), Edițiunea Academiei Române, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Soc. Anonimă, 1912-1936
- Bianu, Ioan, Simonescu, Dan, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, Tomul IV: *Adăogiri și îndreptări* (BRV-IV), Edițiunea Academiei Române, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Soc. Anonimă Română, 1944
- Bibliografia istorică a României = Bibliografia Historica Romaniae, Secolul XIX*, Vol. 2., Tom 1: *Cadrul general. Țara și locuitorii*, Oțetea, Andrei, Zane, Gheorghe, Giurescu, Constantin C., et.al (coord.), volum îngrijit de Cornelia Bodea, București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1972
- Bodinger, Martin, *Catalogul cărții rare și prețioase*, 4 vol., Iași, Biblioteca Centrală Universitară, 1976-1981
- Brunet, Jacques-Charles, *Manuel du libraire et de l'amateur de livres*, Tome premier: AA. – *Chytraeus*, Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, Imprimeurs de l'Institut, 1860
- Idem, *Manuel du libraire et de l'amateur de livres*, Tome deuxieme: *Ciacconius – Gyron*, Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, Imprimeurs de l'Institut, 1861
- Idem, *Manuel du libraire et de l'amateur de livres*, Tome troisieme: *Haag. – Myvyrian*, Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, Imprimeurs de l'Institut, 1862
- Idem, *Manuel du libraire et de l'amateur de livres*, Tome quatrieme (1843): *Naasefe. – Rzaczynski*, Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, Imprimeurs de l'Institut, 1863
- Idem, *Manuel du libraire et de l'amateur de livres*, Tome cinquieme: *Sa' – Zyl*, Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, Imprimeurs de l'Institut, 1864
- Clasificarea Zecimală Universală*, traduceri și adaptări de Alexandru Andrian, Georgeta Clinca, Dorina Niculae, et.al, 3 vol., ediție medie internațională în limba română îngrijită de Georgeta Clinca, București: Editura Bibliotecii Naționale a României, 1997-1998
- Mitric, Olimpia, *Cartea românească veche în județul Suceava (1643-1830). Catalog*, vol. 1, cuv. înainte de prof. dr. docent I.C. Chițimia, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Suceava, 1992, 96 p.
- Eadem, *Cartea românească veche în județul Suceava (1643-1830). Catalog*, vol. 2, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Suceava, 1993, 144 p.
- Eadem, *Cartea românească veche în județul Suceava (1643-1830). Catalog*, vol. 3, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Suceava, 1994, 168 p.

- Eadem, *Cartea românească veche în județul Suceava (1643-1830). Catalog*, vol. 4, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Suceava, 1995, 269 p.
- Eadem, *Cartea românească veche în județul Suceava: 1643-1830; catalog*, ediția a II-a revăzută și adăugită, cuv. înainte la ediția I prof. dr. docent I.C. Chițimia, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2005, 358 p.
- Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin, *Calendare și almanahuri românești (1731-1918). Dicționar bibliografic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981
- Râpă-Buicliu, Dan, *Bibliografia românească veche: additamenta I: 1536-1830*, cuvânt înainte acad. Dan Simonescu, indice Mariana Jaklovszky, Bogdan Victor Toader, Galați, Editura Alma, 2000
- Tratat de biblioteconomie*, coord. Mircea Regneală, introd. Mircea Regneală, vol. 1: *Biblioteconomie generală*, vol. 2, partea I și II: *Managementul colecțiilor și serviciilor de bibliotecă*, vol. 3: *Direcții moderne în biblioteconomia contemporană și Indici*, București, Editura ABR, 2013

Izvoare inedite

- Arhiva Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava
 Arhiva bibliotecii Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava
 Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti Ucraina
 Fundația Culturală „Leca Morariu” Suceava, Colecția *Documente*
 Muzeul Național al Bucovinei, Casa Memorială „Simion Florea Marian”
 Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv
 Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale București
 Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale

Izvoare edite

Anuare și statistici

- „Analele Academiei Române”, București, 1869-1937
 „Analele Bucovinei”, 1994-2022
 „Anuarul Liceului ort.or. «Ștefan cel Mare» în Suceava publicat de Vasile Burduhos director”, Suceava, Tipografia Herman Beiner, 1922-1938
 „Anuarul Liceului «Ștefan cel Mare» din Suceava publicat la finele anului școlar 1938/39 de Ștefan Pavelescu directorul liceului”, Suceava, Tipografia Bucur Orendovici, 1940.
 „Anuarul Oficial al Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor”, București, 1896
 „Anuarul Școlii Normale *Carol I.* Institutul Pedagogic din București”, 1871
 „Anuarul XXXIX al Gimnaziului mare public român de religiunea greco-orientală din Brașov”, Brașov, Tip. Ciurcu & Comp., 1903
 „Foaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”, Cernăuți, 1865
 „Hierarus. Anuar '81”, Botoșani, Muzeul Județean, 1981
 „Jahres-Bericht des gr.-or. Ober-Gymnasiums in Suczawa”, 1893-1914
 „Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule Czernowitz”, 1864-1912
 „Jahresbericht des k.k. Ober-Gymnasiums in Czernowitz”, 1891, 1897
 „Jahresbericht des k.k. I Staatsgymnasiums in Czernowitz”, 1902-1904, 1908-1911, 1913

- „Jahres-Bericht über den Zustand des k.k. Ober-Gymnasiums zu Czernowitz in der Herzogthume Bukowina während das Schuljahres 1853-54 von dem prov. Director Dr. A.J. Kahlert“, Wien, Druck von Anton Schweiger, 1854
- Pizzala, Josef, *Stand der Bibliotheken der im Reichsrathe Vertretenen Königsreiche und Länder zu Ende des Jahres 1870*, I-II. Theil, Wien, herausgegeben von der K.k. Statistischen Central-Commission, Aus der Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, in Commission bei Carl Gerold's Sohn, 1873. Disponibil la: *Stand der Bibliotheken der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder ... - Josef Pizzala - Google Cărți* (Accesat 22.10.2013)
- „Programm des k.k. Ober-Gymnasiums Czernowitz“, 1868-1881
- „Programm des k.k. gr.-or. Ober-Gymnasiums in Suczawa“, 1862-1895
- „Programm der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz“, 1882-1894
- „Rapoarte asupra anilor școlari 1918/19, 1919/20, 1920-21 director V<asile>. Burduhos“, Suceava, [s.a.]
- „Raport anual al Gimnaziului Real «Tudor Vladimirescu» și a Școalei Ceramice din Târgu-Jiu pe anul școlar 1900-1901“, Târgu-Jiu, Tipo-Litografia Nicu D. Miloșescu, 1901, 1902
- „Raportul anual pe anul administrativ 1910/1911“, Reuniunea de Cântare „Ciprian Porumbescu“ Suceava, Editura proprie, Tip<ografia>. Soc<ietății>. „Școala Română“, 1912
- „Schematismus der Bukovinaer griechisch-orientalischen Dioecese“, Czernowitz, 1871-1909
- „Jahres-Bericht der gr.-or. Ober-Realschule zu Czernowitz“, 1876, 1880-1881, 1895-1913
- „Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei“, Suceava, 1884-1885, 1992
- „Jahreschrift des Staats-Gymnasiums in Radautz“, Radautz, Druck von R. Eckhardt in Czernowitz, 1876

Izvoare juridice

- Der Gymnasial-Lehrplan und die Instructionen für den Unterricht an den Österreichischen Gymnasien* (Nach dem Ministerial-Erlasse vom 26. Mai 1884, Z. 10128), Verhandlungen des Vereines „Innerösterreichische Mittelschule“ in Graz, Wien, Verlag von Karl Graeser, 1886
- Instructionen für den Unterricht an den Realschulen in Österreich im Anschlusse an einen Normallehrplan*, Zweite, neu redigierte Auflage, Wien, Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage, 1881
- Instructionen für den Unterricht an den Realschulen in Österreich im Anschlusse an einen Normallehrplan*, Zweite, ergänzte Auflage, Wien, Verlag von A. Pichler's Witwe & Sohn, 1891
- Instruktion für die k.k. Universitäts- und Lyceal-Bibliotheken*, <Wien, Lithographiei der k.k. allg. Hofkammer, 1825>. Disponibil la: *Instruction für die k.k. Universitäts- und Lyceal-Bibliotheken - Digitalisierte Bestände UB Wien (univie.ac.at)* (Accesat la 25.10.2023)
- Legi disciplinare pentru Școalele medii ale Bucovinei*, Cernăuți, Tipografia universității R<udolf>. Eckhardt (J. Brüll), 1918 [doc. original], SJSAN, LSCM, dosar nr. 1/1922, f. 312
- Ministerium für Cultus und Unterricht, „Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus und Unterricht. Jahrgang 1883“, redigiert im k.k. Ministerium

für Cultus und Unterricht, Wien, Verlag des k.k. Ministeriums für Cultus und Unterricht, 1883

Ministerul Învățământului, *Regulamentul de organizare și funcționare a bibliotecii școlare, aprobat prin ordinul ministrului învățământului nr. 6566 din 17.06.1994*, București, Biblioteca Centrală Pedagogică „I.C. Petrescu“, 1995

„Monitorul Oficial” al României, București, 1919, 1920, 1922, 1945, 1947, 1948

Sammlung der Landes-Gesetze für das Herzogthum Bukowina, Band III, Czernowitz, Druck und Verlag von Rudolf Eckhardt, 1873

II. Periodice

„Analele Bucovinei”, București-Rădăuți, 1994-2023

„Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, București, 1909-1913

„Bukowiner Pädagogische Blätter”, Czernowitz, 1893, 1894, 1896, 1897

„Candela. Jurnală bisericească-literară”, Cernăuți, 1882-1914

„Convorbiri literare”, Iași-București, 1870-1939

„Familia. Folia enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni”, Pesta-Oradea, 1866-1897

„Foaea legilor imperiale pentru regatele și țerile reprezentate în senatul imperial”, Viena, 1870

„Folia Ordinăciunilor Consistoriului arhiepiscopesc în afacerile Archidiecesei ortodoxe-orientale a Bucovinei”, Cernăuți, 1884-1899

„Folia societății pentru literatura și cultura română în Bucovina”, Cernăuți, 1865-1869

„Glasul Bucovinei”, 2006

„Junimea literară”, Cernăuți-Suceava-Cernăuți, 1904-1913

„Literarisches Zentralblatt für Deutschland”, herausgegeben von Friedrich Zarncke, 1869, Leipzig, 1869

„Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich” (RGBL), Wien, 1860, 1865

„Revista bibliotecilor”, 1967, 1971

„Sămănătorul. Revistă literară săptămânală”, București, 1905, 1908

„Școala. Organul Asociației corpului didactic român din Bucovina”, Cernăuți, 1913

„Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus”, Wien, 1870, 1872, 1886

„Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien”, Wien, 1860-1870

„Zeitschrift für Realschulen und Gymnasien”, Wien, 1862, 1863

III. Lucrări generale

Caravia, P., *Gândirea interzisă: scrieri cenzurate: România 1945-1989*, București, Editura Enciclopedică, 2000

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a 2-a rev. și adăugită de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982

Cizek, Eugen, *Istoria literaturii latine*, 2 vol., <București>, Societatea „Adevărul” SA, 1994

Cocuz, Ioan V., Hulubei, Matei, *Presa românească în Bucovina. 1809-1944*, [s.l.], [s.n.], 1991

Fodor, Ligia-Maria, *Învățământul secundar în Bucovina (1861-1918)*, București, Editura Etnologică, 2014

Frunză, Victor, *Cartea cărților interzise*, București, Editura Victor Frunză, 2003

- Grassauer, Ferdinand, *Handbuch für österreichische Universitäts- und Studien-Bibliotheken sowie für Volks-, Mittelschul- und Bezirks-Lehrerbibliotheken*, Wien, Verlag von Carl Graeser, 1883
- Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei. De la administrația militară la autonomia provincială (1774-1862)*, vol. 1, București, Editura Academiei Române, 1993
- Loghin, Constantin, *Antologia scrisului bucovinean*, Cernăuți, Edit. Mitropolitul Silvestru, 1938
- Idem, *Istoria literaturii române din Bucovina: 1775-1918: în legătură cu evoluția culturală și politică*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1926
- Marino, Adrian, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Craiova, Editura Aius, 2000
- Monarhia Habsburgică (1848-1918)*, vol. I-IV, ediție în limba română coordonată și îngrijită de Rudolf Gräf, trad. de Iosif Marin Balog, Loránd Mádly, Raluca Nelepcu, Daniela Stanciu-Păscărița, Nicolae Teșculă, Cluj-Napoca, Edit. Academia Română. Centrul de Studii Transilvane – Iași, Edit. Polirom, 2020-2022
- Mocanu, Marin Radu, *Cenzura comunistă: documente*, București, Editura Albatros, 2001
- Morariu, Aurel, *Bucovina: 1774-1914*, ediție de Nicolae Cârlan, Suceava, Edit. Lidana, 2012
- Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991
- Petcu, Marian, *Cenzura în spațiul cultural românesc*, București, Comunicare.ro, 2005
- Idem, *O cronologie a cenzurii în România*, București, Editura Tritonic, 2016
- Idem, *Puterea și cultura. O cronologie a cenzurii*, Iași, Editura Polirom, 1999
- Popovici, Euseb, *Din istoricul Liceului Ștefan cel Mare din Suceava. 1860-1935*, Suceava: Editura Societății Școala Română, 1935
- Tofan, George, *Învățământul în Bucovina*, ediție îngrijită de Traian Dumnică, Gavril Irimescu, Gheorghe Giurcă, Suceava, Editura „George Tofan“, 2011
- Ungureanu, Constantin, *Sistemul de învățământ din Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918)*, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Chișinău, 2015
- Idem, *Școlile secundare din Bucovina (1808-1918)*, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Chișinău, Tipografia centrală, 2016

IV. Lucrări speciale

- Bălan, Teodor, *Bucovina în Războiul Mondial. Extras din „Codrul Cosminului” VI 1929*, *Buletinul Institutului de Istorie și Limbă dela Universitatea din Cernăuți*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1929
- Bălucă, Roxana, *Cenzura în bibliotecile centrale universitare din România în perioada comunistă*, teză de doctorat, coordonator științific prof. univ. dr. Doru Radosav, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 2013
- Buluță, Gheorghe, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București, Editura Enciclopedică, 2000
- Clipa, Sorin-Toader, *Fondul bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui: 1948-1949*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2006

- Costea, Ionuț, Király, István, Radosav, Doru, *Fond Secret. Fond „S” Special – contribuții la istoria fondurilor secrete de bibliotecă din România. Studiu de caz: Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995
- Drăgan, Ciprian, *Biblioteci școlare din Comitatul Hunedoara: 1867-1918*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2013
- Gassauer, Rudolf, *Suceava muzicală de altă dată*, Suceava, Edit. Reuniunii muzicale-dramatice „Ciprian Porumbescu”, 1938
- Giurcă, Gheorghe, *Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Suceava. Istoria unei promoții*, Suceava, Edit. George Tofan, 2007
- Idem, *George Tofan, o viață închinată școlii*, Suceava, Editura Țara Fagilor, 1995
- Iuțiș, Gheorghe, *Din istoria literaturii didactice românești. Manuale de istorie națională (secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2013
- Mârza, Eva, Bogdan, Florin (coord.), *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ediția a 2-a revizuită și adăugită, Sibiu, Edit. Astra Museum, Techno Media, 2013
- Mihuță, George, *„Însoțirea orășenilor români în Suceava”: 1890-1933: istoric*, Suceava, Editura Societății „Însoțirea orășenilor români din Suceava”, Tip. Bucur Orendovici, 1935
- Mitric, Olimpia, *Contribuția Bucovinei istorice la valorificarea științifică a cărții vechi*, „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica”, 12/II, 2008, p. 256
- Eadem, *Din Istoria cercetării cărții vechi în Bucovina istorică (la 500 de ani de la tipărirea primei cărți pe teritoriul României)*, „Tyragetia”, s.n., vol. III (XVIII), nr. 2, 2009, p. 62
- Morariu, Constantin, *Biografi'a lui Constantin Morariu Andrieviciu, fostu profesoru ord. de teologi'a morala la institutululu teologicu din Cernautiu scrisa de Unu adêncu stimatoriu a dênsului*, Gherl'a, Tipografi'a „Aurora” P.A. Todoranu, 1889
- Idem, *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bucovina von Constantin Morariu*, Hilfsseelsorger bei der St. Paraskeva-Kirche in Cernăuț, I. Theil, Aus der „Romänischen Revue”, Resicza-Wien, Selbstverlag des Herausgebers, J.B. Wallishausser's k. und. k. Hof-Buchdruckerei, 1888-1891
- Morariu, Victor, *Liceul din Suceava în timpul războiului mondial 1914-1918*, „Anuarul Liceului ort. or. «Ștefan cel Mare» în Suceava publicat la finele anului școlar 1921/22 de Vasile Burduhos director”, Suceava, Tip. „Școala Română”, 1922, pp. 3-15
- Idem, *Scurtă privire istorică asupra desvoltării liceului*, „Anuarul Liceului ort.-or. «Ștefan cel Mare» în Suceava, 1922”, p. 8
- Olaru, Marian, *Colegiul Național „Eudoxiu Hurmuzachi”. Contribuții documentare 1872-2008*, „Analele Bucovinei”, XVI, 2/2009, Dimitrie Vatamaniuc (redactor-șef), Rădăuți, Editura Septentrion, 2008, pp. 9-19
- Onișoru, Gheorge, Purici, Ștefan, Demciuc, Vasile (coord.), *Bucovina: istorie, cult, cultură, patrimoniu*, vol. I, București, Edit. Glasul istoriei, 2020
- Popovici, Euseb, *Din istoricul Liceului Ștefan cel Mare din Suceava. 1860-1935*, Suceava, Societatea Școala Română, 1935
- Prelucă, Oltea, *Cărturari bucovineni: Ilie E. Torouțiu*, Iași, Editura Junimea, 2022

- Purici, Ștefan, *Bucovina la începutul stăpânirii habsburgice*, „Revista de istorie a Moldovei”, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, redactor-șef Gheorghe Cojocaru, Chișinău, Republica Moldova, 2015, nr. 4(104), pp. 51-52. Disponibil la: [Bucovina la începutul stapanirii habsburgice.pdf \(idsi.md\)](#) (Accesat la 29.10.2023)
- Schipor, Vasile, *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811-1918). Contribuția lor la propășirea cultural-națională a românilor bucovineni*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016
- Tofan, George, *Publicistica*, 3 vol., ediție îngrijită de prof. Gheorghe Giurcă, prof. Gavril Irimescu, prof. Traian Duminiță, Suceava, Edit. „George Tofan”, 2014-2016
- Toma, Iorgu G., *Școala Română, societate culturală în Suceava. Monografie ilustrată, scoasă din incidentul jubileului de 25 de ani al societății*, Suceava, Editura și Tipografia Societății „Școala Română”, 1909, p. 36
- Turcu, Constantin, *Biblioteca liceului din Piatra-Neamț. Cu un scurt istoric al bibliotecilor mai vechi*, Piatra-Neamț, Tipografia „Lumina”, 1934
- Winckler, Johann, *Die periodische Presse Oesterreichs. Eine historisch-statistische Studie*, Wien, Druck von Leopold Sommer & Comp., 1875

V. Resurse internet

- Bayerische Staatsbibliothek (BSB), <https://www.bsb-muenchen.de>
Allgemeine Deutsche Biographie (ADB), <https://www.deutsche-biographie.de>
digipress – Das Zeitungsportal der BSB, <https://digipress.digitale-sammlungen.de/>
Neue Deutsche Biographie (NDB), https://www.ndb.badw-muenchen.de/ndb_baende.htm
OPACplus, opacplus.bsb-muenchen.de
- Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, <https://www.bcuccluj.ro>
Biblioteca Digitală Transilvanica, <https://documente.bcuccluj.ro>
- Deutsche National Bibliothek (DNB), <https://www.dnb.de/>
Katalog der Deutschen National Bibliothek, <https://portal.dnb.de/>
- Deutsch Forschungsgemeinschaft (DFG)
Wasserzeichen-Informationssystem, <https://www.wasserzeichen-online.de>
- Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Niedersächsische Ministerium für Wissenschaft und Kultur, Hannover
Wolfenbüttel Digitale Bibliothek (WDB), <https://diglib.hab.de>
- National Library of the Czech Republic, <https://www.en.nkp.cz>
Digital Library Kramerius <https://kramerius.nkp.cz>
- Österreichische Akademie der Wissenschaften (ÖAW), <https://www.oeaw.ac.at>
Wasserzeichen des Mittelalters, <https://wzma.at>
- Österreichische Nationalbibliothek <https://www.onb.ac.at>
ANNO. Historische österreichische Zeitung und Zeitschriften <https://anno.onb.ac.at>
ALEX Historische Rechts- und Gesetzestexte Online <https://alex.onb.ac.at>

